

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 3 2019

- Natlig sorti
- Image • Jakttid
- Storksläpp • Puffarazzi • Stilstudie

Skogsproblematik – här och där

Sista helgen i augusti är det dags för 10-årsjubilerande Falsterbo Bird Show. Den har sin föregångare i Bivråkens Dag på Ljungen i Falsterbo. Vi hoppas på ett fortsatt stort deltagande av fågelskådare och allmänt naturintresserade från när och fjärran. En god tradition att vårda och även utveckla vidare. Själv besökte jag under tre säsonger för ca tjugo år sedan Rutland Bird Fair utanför Peterborough i England, som då samlade imponerande trettiotusen deltagare. Har även besökt liknande evenemang i Maumee Bay i Ohio och Cape May i USA. Viktiga tillställningar att föra ut intresset för och betydelsen av skyddet för våra fåglar. Dessutom inte minst viktigt socialt att träffa likasinnade och återträff för gamla skådarvänner. Men dessa tillställningar kräver också stöd av det viktiga arbete volontärer utför och här ser SkOF ett behov av ytterligare stöd inför kommande år.

I internationell rapportering har vi i sommar fått den sorgliga nyheten att avverkningen av regnskog i Brasilens del av Amazonas det senaste året har fördubblats sedan den klimatförnekande presidenten Bolsonaro tillträdde. Till det ska läggas att samme president sparkat chefen för Brasiliens rymdforskningsinstitut. Just av det skälet att den myndigheten rapporterat om det faktiska läget. Minst sagt häpnadsväckande.

Även i vårt land tycks man vilja blunda för faktainsamling. Strax innan midsommar tog regeringen beslutet att den utökade nyckelbiotopsinventeringen som varit igång i nordvästra Sverige, skogar nedanför den fjällnära skogen, skall avbrytas. Birdlife Sverige, tidigare Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) hade strax innan, i början av juni, i ett pressmeddelande visat i en rapport, grundad på data från Svensk häckfågeltaxering, att några av taigaskogens viktiga invånare på sikt riskerar att drastiskt minska eller försvinna om inte särskilda skyddsåtgärder vidtas. Detta gäller f.a. lavskrika, lappmes, tallbit och tretåig hackspett. Fågelarter som står högt på önskelistan när vi sydsvenskar tar oss norrut. Sorgligt att inte ens ett faktaunderlag tas fram. Sedan är det självklart att berörda markägare som har naturvärdefulla skogar, som

Tallbit

Foto: Per-Magnus Åhrén.

blir föremål för naturskydd, ska kompenseras ekonomiskt. Här hade det varit på sin plats att statens skogsinnehav hade visat vägen. Det finns stor anledning för naturvårdssverige att återkomma i denna fråga.

I sommar har SkOF deltagit i två publika arrangemang. Storksläppet i Hemmeslöv i juli med 86 frisläppta storkar fick välförtjänt stort genomslag i media såväl lokalt, regionalt som på riksnivå. Ett mindre event var SkOF:s deltagande på Ystads djurpark med sin kampanj "Silent Forest" som uppmärksammade hotet mot regnskogens fåglar i Sydostasien. Här fick SkOF tillfälle att för barn och barnfamiljer visa upp sin verksamhet.

I detta nummer presenteras en intressant rapport om det viktiga fågellivet under vintern i dammarna vid Lunds reningsverk. Området är en viktig grön tätortsnära oas och angelägen att spara, men här finns hot om exploatering. Det presenteras en ny fågelholk, kallad Skogsholken, som är fiffig och enkel att tillverka för den händig. Rödvingetrastens förekomst i Skåne får belysning i en annan artikel. Den pågående jaktidsberedningen som arbetas fram under märkligt lite insyn granskas av Kenneth Bengtsson. Av det lilla som läckt ut tycks beredningen ha minimal medverkan från ideella naturvårdsorganisationer. Bevakningen för hur detta landar blir viktigt för landets naturvårdsorganisationer.

Per-Magnus Åhrén – Ordförande

Försynta lockrop i höstnatten

Rödvingens nattliga sorti

Arne Ohlsson 3

Reningsverkets simfåglar

Inventerade dammar i Lund

Bo Ekberg & Cennet Jönsson 7

Oljeutsläpp – snart en saga blott?

Positiv utveckling

Arne Ohlsson 18

Skogsholken

Boende med fördelar

Sven-Olof Björkman 24

Image

Fågelstatus

Ulrik Alm 30

Jaktidsberedningen

Bakom stängda dörrar

Kenneth Bengtsson 34

DESSUTOM

Läsvärt 38

Notiser 43

Stilstudie 51

Mini-Anser 54

Fågelkonstnären 56

Program 62

Referat 66

Omslagets framsida: Rödvingetrast.

Foto: Tomas Lundquist/N.

Akvareller (Talgoxe och större strandpipare):

Måns Sjöberg.

Omslagets baksida: Kungsörn, yngre fågel.

Foto: Mikael Arinder/Skånska Bilder.

I *Anser* 2019:2 visade vi en stjärtpenna från en enkelbeckasin.

Från vilken fågelart kommer denna fjäder?

Den är 120 mm lång.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Höstnattens lockrop och vårdagens allsång

I mörkret flyttar rödvingetrasten från oss, i vårens ljus kan den stämma upp till allsång, på sommaren är den en röst som kan överraska i skogarnas vidder.

Arne Ohlsson

Höstnätternas djupa mörker är rödvingetid i vår sydliga landsända. Det kan vara värt att gå ut sent en oktoberkväll och lyssna mot himlavalvet när det mesta av dagen gått till ro och trafikens bullermattor dämpats. Vi ser dem inte och missar deras vackert roströda flanker, men med ojämna mellanrum hörs lite sugande och sträva *styyyf*, från ovan.

Så är det inte minst under disiga nätter när stjärnsfärens ogripbara oändlighet är dold. Deras försynta lockrop är små delar i den stora berättelsen om fågelsträcket, upprepade oräkneliga gånger under årtusendena. Ibland hörs lätena för kontakt trastarna emellan igen och igen och avslöjar rejäla flockar på väg mot sydligare delar av Europa. Eller så går sträcket mot sydost, ut ur Europa bortåt områdena vid Svarta havet och Kaspiska havet.

Dock vill det till att man har god hörsel som uppfattar de höga tonerna. Man behöver inte ens lämna tätorten för att lyssna. Kanske ökar deras behov att hålla kontakt

inom flocken när världen under dem, i det mesta av Europa, är så upplyst av alla våra artificiella ljuskällor som den nu är. Mångenstades är natten ingen riktig natt längre och många varelser påverkas utan att vi människor tänker på det.

Färden bjuder som alltid på många faror, från naturliga och oundvikliga till kollisioner med fönster och fyrar, och det mest onödiga av allt. Trastar utsätts för mycket jakt i Sydeuropa, med skjutvapen, brutala nät, limstickor och fällor av olika slag. Att inte kramsfågelelandet dött ut i vår världsdelen och inom EU är beklämmande. Från nordisk sida fördömer vi det gärna men i Sverige har vi ännu inte civiliserat oss tillräckligt för att ta bort den långa, allmänna jakttiden på björktrasten.

När gryningen kommer har nattens rödvingetrastar kanske hunnit över Skåne och nått kontinenten. Men fler kommer och då är varje rön och oxel viktig, som ju ofta

---

Rödvingetrast. Foto: Tomas Lundquist/N.

är planterade i våra tätorter, men arten är förhållandevis skygg och försiktig mot oss. Det är nu under några höstliga veckor som arten helt kort blir skånsk. Några få individer stannar kvar när höstens glöd i gult, brunt och rött falnat, i hopp om att den skånska vintern blir nådig.

Häckningar i vår provins lyser mest med sin frånvaro. Atlas II-inventeringen visade trolig häckning i en enda ruta även om det funnits viss tendens till utvidgning av häckningsområdet söderut från norra Skandinavien. Första kända häckningen i Skåne var 1932, överraskande nog vid det skogfattiga Stångby utanför Lund och därefter 1974 i Vombs fure, lite mindre oväntat i skogen med aningen nordsvensk karaktär, söder om Vombsjön.

Rödvingen i oxeln. Foto: Göran Lenz.

Häckningar på olika skånska platser följde men nu är tendensen generell minskning i Sverige och att den återgår mer och mer till norra delarna av Skandinaviska halvön. Följaktligen är *vindrossel* som häckare en verklig raritet i Danmark. Ofta är orsaker inte så uppenbara och lätta att fastslå till varför utbredningsområden fluktuerar som de gör hos många arter, knappast heller hos rödvingetrasten.

Om övervintringen går väl har vi den åter i april. En sådan dag före lövsprickningen ljuder en enastående kör av nyanlända rödvingetrastar. Det var i alar, björkar och snår utmed Krankesjöns strand. Intensivt och upplyftande, rentav som om de gemensamt ville celebrera att det mesta av färden mot norr gått bra. En storslagen upplevelse eftersom alla fåglarna på flyttningsrast sjunger som i en vitt ljudande allsång. Detta är långt från revirinnehavarens sång mot nästa revirinnehavare. När nästa skymning varsamt omfamnar vårskogens liv och skönhet, flyger flocken vidare mot häckningsreviren. Det krävs tur för att vara på rätt plats en sådan högst minnesvärd dag i april.

Sången skiljer sig åt hos olika individer och många har beskrivit variationerna som dialekter. De kan rent av skilja sig från fjälldal till fjälldal. Erik Rosenberg berättar i *Fjället och myren. Strövtåg och studier i nordsvenska fågelmarker* (LTs förlag, 1987) hur han blev förundrad över detta. Till skillnad från de rödvingar han var van vid träffade han i Jämtland på en individ som framförde "en hel liten komposition, det var förunderligt". Mäster Erik fortsätter: "Rödvingetrastarna på Koi-vela förnöjde mig sedan vid alla

Rödvingetrastar. Akvarell: Matsåke Bergström.

Rödvingen – fjällvärldens speciella trast. Foto: Göran Lenz.

fem besöken där med sin roliga dialekt, vi kallade den 'koiveladialekten', därför att den också kunde omskrivas som 'koivela'. En annan rödvinge "lät som en sävsparv i videsnåret, men sången var märkligt stark och fyllig". Rosenberg håller det för sannolikt att dialekter kommer och går.

Sångens huvudtema är att tonräckan börjar högt och har en tydligt fallande skala. Som en röst ur nordliga skogar ebbat de enkelt sköna stroforna ut som borttrinnade vatten i mjuk mossor. Kvar finns tystnaden, den norrländska skogens vidsträckt och gömställen. Och så är det över hela den nordliga tajgan. En fantastisk plats att lyssna till rödvingetrasten (av rasen *coburni*) som en ständig musikanter i sommarnatten som icke är, det är Vatnajökulls nationalpark på Island. I skogen av små fjällbjörkar hörs den ständigt när man vandrar där, ofta med trummande enkelbeckasiner och fjällripors *arr-orr-ka-karr* som kuliss. Deras höstfärd går till brittiska öarna och Västeuropa.

Rödvingetrasten bygger sitt bo lägre än vad som är vanligt hos trastar. Klykan i en knotig och förvriden fjällbjörk duger bra. I den större skogen väljer de ofta lågt läge i en ung gran, i en av förgängligheten urholkad stubbe eller direkt på marken. Båda könen ruvar cirka ett halvdussin ägg. Uppväxten brukar anges till 8–12 dygn och det är en kort tid, även för att äga rum i den korta sommaren i norr. Det händer i maj, ibland med en andra kull i juli innan de nordliga nätterna åter blir mörka och många skeenden i markerna blir dolda för vår insyn.

I flyttningstider blandar sig rödvingetrastar med andra trastar, inte minst björktrastar. Måhända var det detta som förvirrade Carl von Linné, som hade svårt att skilja den från taltrasten, men han namngav den som *Turdus iliacus* 1766. Lite oreda om de två arterna återfinns i många skrifter därefter, innan fältbestämning gick in i ett klarare skede.

Arne Ohlsson

arne.e.ohlsson@telia.com

Inventering av simfåglarna vid Lunds reningsverk vintern 2018/2019

Efter att ha sett antalet änder och sothöns i dammarna vid Lund reningsverk gradvis öka under sensommaren och förhösten 2018 bestämde sig författarna till denna rapport att närmare undersöka hur många fåglar det kunde röra sig om. I mitten av oktober räknade vi dem för första gången och insåg meddetsamma att det verkliga antalet var betydligt högre än vi spontant hade kunnat tänka oss. Erfarenheten från tidigare år var att beståndet av simfåglar i området byggs upp för att kulminera under vintermånaderna så det var tydligt att regelbundna räkningar behövde göras.

Bo Ekberg & Cennet Jönsson

Lokalen

De sex dammarna sträcker sig drygt 1,5 km i nordvästlig riktning mellan järnvägsbron vid Källby och Värpinge by. Längs deras södra sida och avgränsad genom en trädridå rinner Höjeå. Även här uppehöll sig änder, rörhöns och smådoppingar i växlande antal, men de ingick inte i räkningarna. Vi uppfattade dem som så få att det inte skulle påverka den generella bilden och det var dessutom svårt att överblicka ån på ett tillfredsställande sätt.

Det finns en tillrättalagd gångstig som används flitigt av joggare, hundägare med hund och andra som uppskattar friluftsliv. Detta kan förklara att fåglarna i dammarna var påtagligt oskygga. De var uppenbarligen vana vid människor vilket var till fördel vid inventeringsarbetet. Alla vi talade med gladda sig åt det rika fågellivet men var oroad över områdets framtid. Kommunala exploateringsprojekt har hängt som ett mörkt moln över Höjeådalen även om det finns en förhoppning att politikerna ska bestämma

sig för att göra området till naturreservat. Att enbart hänvisa till platsens värde som fågellokal är kanske inte tillräckligt för att rädda den, men får ändå tillmätas viss betydelse. Ännu ett skäl att inventera.

Omfattning och metod

Inventeringsperioden sträckte sig från 16 oktober 2018 till 29 mars 2019. Räkningarna utfördes på förmiddagarna mellan ungefär kl 09.00–12.00 Greenwich Mean Time +1h (+2h vid de två första räkningarna då vi hade sommartid). Med två undantag gjordes detta en gång per vecka. Sammanlagt blev det 20 tillfällen. Dygnsmedeltemperaturen låg hela perioden över noll grader.

Inventeringen omfattade simfåglarna i dammarna. Med detta menar vi änder, gäss, svanar, doppingar och sumphöns. Andra fåglar som i varierande antal sågs var storskarv, häger, skrattnås, fiskmås och gråtrut, någon gång också havstrut, men dessa räknades inte.

Höjeådalen med dammarna omges av åker, industri och bostadsbebyggelse. © Lantmäteriet.

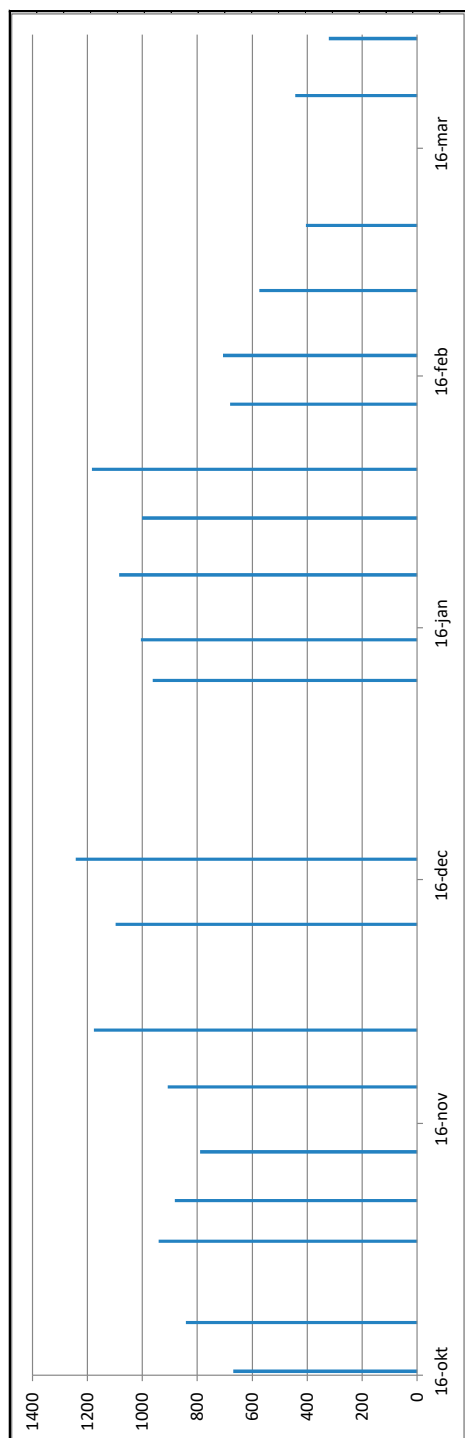
Vanligtvis koncentrerade sig den ene av oss på själva räknandet medan den andre bokförde och bevakade vad som rörde sig vid sidan om det som för tillfället hade räknarens uppmärksamhet. Av de sex dammar som inventeringen omfattade är en så stor att vi fick dela in den i, efter omständigheterna, tre eller fyra sektioner för att underlätta arbetet. I denna damm sågs drygt 40 procent av alla fåglar som räknades. Motsvarande andel i övriga dammar var mellan fem och 15 procent. Här redovisar vi inte varje damm för sig utan anger det sammanlagda antalet fåglar. Vi betraktar summorna vi kom fram till som adekvata även om de knappast är fullständigt exakta. I det myller av individer som rörde sig i dammarna under särskilt vintermånaderna fanns risken att vissa individer försumrades eller dubbelräknades. Med detta för ögonen försökte vi vara så noggranna som möjligt. Vi gjorde

inga noteringar kring könsfördelningen hos änderna och ifråga om sumphöns och doppingar var det inte möjligt. När det gäller änderna var dock vårt allmänna intryck att hannar och honor var ungefär lika många, möjligtvis med undantag för brunanden där antalet hannar kanske var något större.

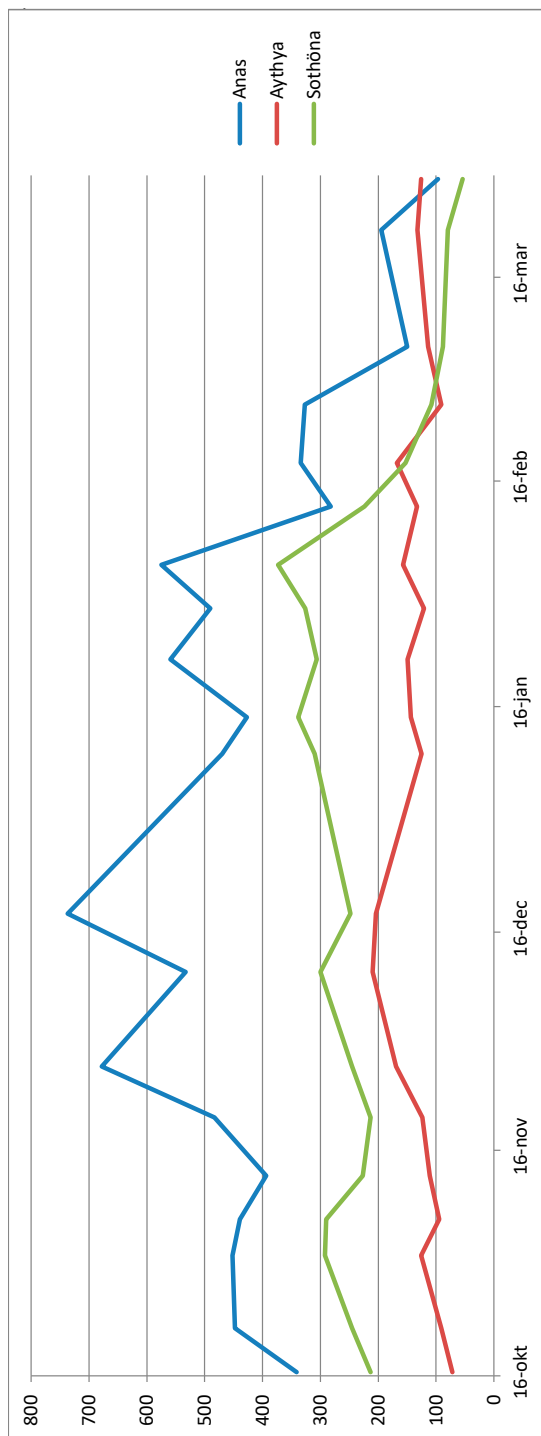
Det allmänna mönstret

Ansamlingen av fåglar var som störst under vintermånaderna december till och med februari. Om man räknar individerna av samtliga arter så var det högsta antalet simfåglar vid ett enskilt tillfälle 1 243 ex., vilket inträffade en vecka före jul (18 dec.). Det lägsta antalet var 322 i slutet av mars (29 mars).

Mellan 27 november och 4 februari fanns det vid alla tillfällen utom ett fler än 1 000 fåglar i dammarna. I mars sjönk antalet fåglar till nivåer på drygt 300 (Figur 1).

Figur 1. När antalet fåglar var som störst i dammarna sågs mer än 1200 individer.

Figur 2. Änderna i släktet *Anas* dominerade. Sothönsen var vanligen fler än de två *Aythya*-arterna tillsammans.

Fördelningen mellan änders, doppingars och sumphöns andelar var hela tiden sådan att änderna sammantaget var flest med hundratals individer och sothöna näst flest med siffror som vanligen låg mellan cirka 250 och trehundra exemplar. Antalet rörhöna och smådopping pendlade mellan ett och några tiotal fåglar.

Vid samtliga tillfällen noterades knölsvan, kanadagås (samma exemplar varje gång), bläsand, snatterand, kricka, gräsand, brunand, vigg, knipa, smådopping, rörhöna och sothöna. I artgenomgången nedan markeras de med bokstaven S: Noterad vid *samtliga* tillfällen.

En eller flera gånger sågs vitkindad gås, skedand, salskrake, storskrake, skäggdopping, gråhakedopping och vattenrall. I artgenomgången nedan markeras de med bokstaven T: *Tillfälligt* noterad.

Änderna i släktena *Anas* och *Aythya* samt sothöna *Fulica atra* dominerade artsammansättningen. De enskilt största summorna för bläsand *Anas penelope* var 529 ex. 18 december och för sothöna 373 ex. 4 februari. Dessa arter var också sammantaget de numerärt största (Figur 2).

Om man endast ser till fördelningen hos änderna så dominerade simänderna vid alla räkningstillfällena utom det allra sista som inföll 29 mars. Som mest utgjorde de 82 procent vilket var fallet under andra hälften av oktober. Därefter rörde sig antalet simänder kring tre fjärdedelar av samtliga änders fram till början av februari, varefter deras andel successivt minskade till 40 procent.

Dykändernas andel var som störst under slutet av inventeringsperioden. I slutet av mars uppgick deras antal till 52 procent. Under vintermånaderna låg den vanligen på knappt 30 procent.

Mer sparsamt uppträdde knipa *Bucephala clangula*, salskrake *Mergellus albellus* och storskrake *Mergus merganser*. Sammanlagt

motsvarade de mindre än fem procent av alla änders. Först mot slutet ökade andelen något då knipen kom upp i åtta procent. Då hade emellertid särskilt simänderna drastiskt minskat i antal. I absoluta tal var knipans andel ganska jämn under större delen av räkningarna. (Tabell 1).

Artgenomgång

Svanar och gäss

Knölsvan *Cygnus olor* S

Antalet knölsvanar nådde sin högsta nivå under januari och början av februari. Då bokfördes fler än 20 ex. vid varje räkning och 30 fåglar fjärde februari var högsta notering. Annars pendlade antalet mellan två och tio fåglar.

Grågås *Anser anser* T

Större och mindre flockar rörde sig ständigt i området. Endast vid två tillfällen gick någon ner i dammarna. Ena gången rörde det sig om 35 ex. och den andra gången om en ensam fågel.

Kanadagås *Branta canadensis* S

Ett stationärt exemplar.

Vitkindad gås *Branta leucopsis* T

Större och mindre flockar rörde sig ständigt i området. Den 1 november landade en fågel i en av dammarna.

Änder

Bläsand *Anas penelope* S

Bläsänderna var vid de flesta tillfällen fler än alla övriga simänder tillsammans. När deras andel var som störst utgjorde de 74 procent av det sammanlagda antalet *Anas*-änders. Endast vid två tillfällen, båda gångerna i mars, var antalet bläsänder lägre än 100 ex. Ofta noterades tre till fyrahundra fåglar. Som mest sågs 529 ex. (18 dec.) efter en natt då ett mindre vatten i närheten frusit till. Det hundratal bläsänder som brukade vistas där uppsökte istället den största dammen vid reningsverket.

Tabell 1. Under en stor del av inventeringsperioden kretsade andelen simänder kring sjuttio procent. De flesta var bläsänder. Andelen brunand och vigg låg för det mesta på tjugofem till trettio procent medan knipa, storskrake och salskrake tillsammans utgjorde några enstaka procent. Tabellen visar det inbördes förhållandet hos de olika grupperna.

Anas	16-okt	22-okt	01-nov	06-nov	12-nov	20-nov	27-nov	10-dec	18-dec	09-jan	14-jan	22-jan	29-jan	04-feb	12-feb	18-feb	26-feb	06-mar	22-mar	29-mar
Bläsand	169	277	261	264	243	298	482	372	529	311	277	414	317	341	146	193	148	34	104	8
Snatterand	36	56	76	69	43	48	46	59	49	36	44	26	42	36	31	21	15	32	14	13
Kricka	7	11	16	13	3	36	36	22	31	14	6	5	19	45	5	11	22	2	8	10
Gräsand	79	80	92	91	99	99	113	80	128	109	100	114	111	152	100	109	142	82	69	63
Skedand	50	24	7	2	6	2	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	3
Summa	341	448	452	439	394	483	678	533	737	470	427	559	490	575	282	334	327	150	195	97
Procentuell andel																				
Bläsand	49	62	57	60	61	62	71	70	72	66	65	74	65	59	52	58	45	23	53	8
Snatterand	11	13	17	15	11	10	7	11	7	8	10	5	8	6	11	6	5	21	7	14
Kricka	2	2	4	3	1	7	5	4	4	3	1	1	4	8	2	3	7	1	4	10
Gräsand	23	18	20	21	25	21	17	15	17	23	24	20	23	27	35	33	43	55	36	65
Skedand	15	5	2	1	2	<1	<1	0	0	0	0	0	<1	<1	0	0	0	0	0	3
Aythya																				
Brunand	45	49	51	40	36	34	35	66	62	42	42	47	54	64	67	41	46	42	5	4
Vigg	27	42	75	55	75	90	134	144	142	83	102	102	67	93	66	127	45	72	127	122
Summa	72	91	126	95	111	124	169	210	204	125	144	149	121	157	133	168	91	114	132	126
Procentuell andel																				
Brunand	63	54	40	42	32	27	21	31	30	34	29	32	45	41	50	24	51	37	4	3
Vigg	37	46	60	58	68	73	79	69	70	66	71	68	55	59	50	76	49	63	96	97
Knipa och skraker																				
Knipa	2	4	25	6	16	26	28	18	12	14	12	4	7	12	13	15	12	20	26	21
Storskrake	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0
Salskrake	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Summa	2	4	25	6	16	26	28	18	12	14	12	5	9	12	13	16	12	20	26	21

Snatterand *Anas strepera* S

Snatterandens andel av simänderna varierade mellan 6 och 17 procent. Artens generella ökning under senare år märktes genom att snatteränder vid varje inventeringstillfälle sågs med flera tiotal exemplar. Endast vid tre tillfällen var de färre än tjugo. Som flest var de i första hälften av november, då 69 och 76 ex. kunde bokföras.

Kricka *Anas crecca* S

Krickan var relativt fåtalig. Artens andel av samtliga simänder uppgick vanligen till några enstaka procent. Som störst var den tio procent vilket inträffade i slutet av mars. I absoluta tal varierade antalet mellan 2 och 45 ex.

Gräsand *Anas platyrhynchos* S

Gräsänderna utgjorde under större delen av perioden 20 till 30 procent av simänderna. Först i mars blev deras andel

vid några tillfällen större än bläsändernas. Som mest sågs 142 ex. 26 februari.

Skedand *Anas clypeata* T

Skedänderna var som flest vid de två första inventeringstillfällena, då deras relativa andel av simänderna varierade mellan 5 och 15 procent. 50 ex. räknades 16 oktober. Veckan därpå hade denna siffra halverats. Under november uppträdde arten fåtaligt och var sedan frånvarande till skiftet januari/februari då en ensam hanne visade sig vid två tillfällen. Sedan dröjde till 29 mars innan någon skedand sågs, denna gång tre ex.

Brunand *Aythya ferina* S

Om man ser till hela inventeringsperioden var brunänderna ungefär hälften så många som viggarna. Endast vid de två första inventeringstillfällena var de fler. De gångerna räknades 45 respektive 49 ex. jämfört med viggens 27 och 42.

Snatteränder sågs vid varje inventeringstillfälle. Foto: P-G Bentz.

Störst antal vid ett enskilt tillfälle var 67 ex. 12 februari. Det datum då flest *Aythya*-änder sågs, 210 individer 10 december, var något mindre än en tredjedel brunänder. I slutet av mars sågs bara enstaka ex.

Vigg *Aythya fuligula* S

Vid de flesta inventeringstillfällena var viggarna två till tre gånger fler än brunänderna. Högst antal hade vi 10 december då 144 ex. räknades. Mot slutet av mars, då brunänderna blev mycket få, ökade istället antalet viggarna som representerade 96 respektive 97 procent i fördelningen mellan de två arterna.

Knipa *Bucephala clangula* S

Knipan var fåtalig vid de första inventeringstillfällena. Därefter varierade antalet mellan något och några tiotal fåglar. Högsta siffra var 28 ex. 27 november. I slutet av januari hade vi noteringar på

färre än tio ex. men därefter ökade den igen till mellan 12 och 26 fåglar. Den blev alltså vanligare på vårkanten och det kan vara värt att påpeka att dammarna hyste 35 ex. 5 maj.

Salskrake *Mergellus albellus* T

Sågs endast en gång, 22 januari.

Storskrake *Mergus merganser* T

Liksom salskraken mycket sparsam denna vinter. Endast tre ex. noterades vid inventeringstillfällena, 29 januari och 18 februari.

Under hela inventeringsperioden uppehöll sig tre andhybrider i dammarna. En av dem tillhörde släktet *Anas* och var en korsning mellan snatterand och gräsand. De övriga två misstänks vara avkomma till den vitögda dykandhane *Aythya nyroca* som av och till har funnits på lokalen de senaste åren. Den ena var en hona som troligen har en brunand som moder medan den andra,

en hanne, troligen är resultatet av parning mellan den vitögde och en vigghona.

Doppingar

Smådopping Tachybaptus ruficollis S

Antalet smådoppingar som noterades varierade mellan 1 och 28 ex. Vintertid exponerar arten sig gärna, men det är osäkert om vi lyckades få syn på varenda fågel. I vilket fall som helst verkade de vara som flest under oktober–december, medan en viss minskning ägde rum i januari och februari. I mars sjönk antalet snabbt.

Skäggdopping Podiceps cristatus T

Skäggdoppingen noterades under hela inventeringsperioden, men den var inte kontinuerligt närvarande. Tre fåglar dröjde sig kvar efter sommarens häckning och sågs fram till 22 oktober. Därefter var de borta, men tre fåglar sågs

på nytt vid ett par tillfällen i slutet av november. Efter det konstaterades ingen skäggdopping förrän 26 februari. Även denna gång rörde det sig om tre individer. Veckan därpå var de borta men 22 mars sågs två och 29 mars sex ex.

Gråhakedopping Podiceps grisegena T

Gråhaken noterades endast på vårkanten. Tre ex. sågs 22 mars och två ex. 19 mars.

Sumphöns

Vattenrall Rallus aquaticus T

Vattenrall sågs från det allra första till det sista inventeringstillfället. Vi antar att arten fanns där under hela perioden, men kunde inte notera den mer än vid nio tillfällen. Vanligtvis var det en enskild fågel som sågs men vid tre tillfällen hade vi två ex. Som flest iaktogs tre (18 feb.).

Skäggdopping, ungfågel i vinterdräkt. Arten noterades under hela inventeringsperioden. Foto: P-G Bentz.

Tabell 2. Rörhöna och vattenrall sågs under hela inventeringsperioden men i antal som var långt lägre än sothönans.

Sumphöns	16-okt	22-okt	01-nov	06-nov	12-nov	20-nov	27-nov	10-dec	18-dec	09-jan	14-jan	22-jan	29-jan	04-feb	12-feb	18-feb	26-feb	06-mar	22-mar	29-mar
Sothöna	213	245	292	290	227	213	245	300	248	310	338	306	326	373	224	153	108	88	80	54
Rörhöna	13	14	12	15	15	20	22	10	12	14	8	20	14	17	10	14	16	15	4	2
Vattenrall	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	2	0	3	2	0	0	1

Rörhöna *Gallinula chloropus* S

Rörhönan var liksom smådoppingen något svårräknad. Vissa gånger smög den undan i dammarnas kantvegetation medan flera fåglar vid andra tillfällen kunde ligga mer öppet. I regel bokförde vi 15–20 ex.

Sothöna *Fulica atra* S

Sothönan var vid sidan om bläsanden den numerärt dominerande arten. Ända fram till mitten av februari sågs fler än 200 fåglar varje gång och vid upprepade tillfällen över 300. I mars blev de färre och vid sista inventeringstillfället var antalet 54 (Tabell 2).

Kvantitet och kvalitet

En sådan här inventering har en utpräglat kvantitativ karaktär. Det är antalet fågelarter och hur många exemplar av de olika arterna man ser som räknas. Till detta kan man lägga kvalitativa aspekter som att diskutera hur resultatet är relaterat till väderleksförhållanden som temperatur, vindstyrka m.m. Om detta kan sägas att vintern var mild med plusgrader och utan några extremer i övrigt. Det vore också önskvärt att veta något om de inventerade dammarnas näringsförhållanden och hur detta är relaterat till verksamheten vid reningsverket. Tyvärr har vi inte denna kunskap.

Rörhönan var svårräknad. Foto: P-G Bentz.

"Brewer's Duck" – sannolik hybrid mellan gräsand och snatterand. Ur: John J. Audubons *"The Birds of America"* publicerad 1827–1838.

Emellertid fanns det annat som ledde till kvalitativa betraktelser medan vi räknade. I *Vår Fågelvärld* publicerade Per Alström tre artiklar om artbegreppet under den period då inventeringen gjordes. De kunde läsas i nummer fyra och sex 2018 och i första numret 2019. En av de aspekter som belystes var hybridiseringen mellan änder. De olika andarterna är nära besläktade och korsningar är vanliga. Många har evolverat till ekologiskt och utseendemässigt avgränsade former utan att en reproduktiv barriär mellan dem blivit följden. Inte bara i parkdammar utan även i naturen påträffas bastarder, som man sade förr i världen. Vi hade nöjet att regelbundet kunna studera tre olika sådana individer och fundera över saken.

När det gäller den hybrid som troligen

hade en snatterand som moder och en gräsand som fader tillkom dessutom en historisk betraktelse. En likadan fågel avbildades redan 1822 av John James Audubon som senare publicerade bilden i den storslagna *Birds of America* (1827–1838). Audubon hade först tagit den för en egen art – många nya sådana upptäcktes i Amerika vid denna tid – och efter en vän döpt den till Brewer's Duck. Han misstänkte dock redan från början att det var en hybrid mellan snatterand och gräsand och detta är sedan länge en etablerad uppfattning bland ornitologer. Audubon har vridit andens kroppshållning något för att kunna visa så många karaktärer som möjligt. Alla är riktigt uppfattade. Fågeln på bilden ser likadan ut som den vid Lunds reningsverk. Huvudet har samma gröna hjässa och

ögontrakt och den ljus rostgula kinden och hakan är likadan. Näbben ser närmast ut som snatterandhonans. Också bålen och akterpartiet hos fågeln vid reningsverket stämde väl överens med anden hos Audubon, liksom vingspegeln. Vår gissning att det var modern som var en snatterand grundar sig på att fågeln mest tydde sig till snatteränderna. Vår spekulation är att den som nyckläckt präglats på denna art. När den på västkanten började spela riktades frierierna också mot snatterandhonor. Det kan inflikas att korsningar mellan olika andar ofta är fertila.

Amerikanska fågel målare från 1800-talets första hälft hade en märklig förmåga att göra sig påminna denna vinter. En spillkråka som huserade i trädriddan mellan ån och dammarna fick oss att tänka på Alexander Wilson. Under en av sina fågelvandringar tog denne in på ett värdshus i North Carolina. I sällskap hade han en elfenbensnäbbad hackspett som blivit lätt vingskadad. Han skulle avbilda den för sin *American Ornithology* (1808–1814). Wilson gick ut för att äta. När han kom tillbaka hade elfenbensnäbben gjort kaffeved av ett mahognybord och även rummets övriga inredning var i fara. Vi fick en aning om hur sådant kan gå till. Svartspetten vid reningsverket var oskygg och verkade inte störas av att vi studerade den medan den arbetade. Utan synbar ansträngning spjälkade spillkråkan lämpliga trädstammar så att de såg ut som vita utropstecken insprängda i den snåriga vegetationen. Emellanåt iakttog den oss med något vilt i blicken.

Fokus riktades dock på dammarnas fågelliv. Vi kunde konstatera att snatteränderna lärt sig att utnyttja sothönsen på samma sätt som blåsänderna gör. En eller ett par änder håller sig intill en sothöna och passar på när den efter en dykning kommer upp med födoämnen som den lämpar av på vattnet framför sig. Innan

sothönan hunnit välja ut en godbit har änderna snappat åt sig hälften av bytet. Märkligt är att den annars så stridbara sothönan i denna situation är alldeles spak. Den låter sig utan protester bli "rånad" av den snällaste snatterand.

Kungsfiskarna var ett ständigt glädjeämne. Varje gång hördes de bakom trädriddan när de förflyttade sig upp och ner längs ån. Om vi hade särskild tur gjorde de en sväng över någon av dammarna, vilket bland annat inträffade 18 februari. Av lätena att döma var minst två fåglar invecklade i något handgemäng vid ån nedanför platsen där vi stod. Osannolikt nog kunde vi skymta en av dem mellan buskarna. Plötsligt vidtog en jakt som i rasande fart förde dem i en båge ut över änderna. Sedan en pilsnabb reträtt. I hastigheten girade en av fåglarna förbi en äldre dam som just passerade på gångstigen med rollator. Hon hajade till. Strax efteråt frågade vi henne om hon hade uppfattat vad som skedde. Jodå, det visste hon mycket väl – Det var kungsfiskaren!

Vi fick en uppfattning om Höjeådalens betydelse för livskvaliteten hos dem som regelbundet vistas här. Inte bara för kvinnan som blivit bekant med kungsfiskaren utan även för de unga föräldrar som behändigt kan visa sina barn blåsänder och sothöns så som de ser ut i verkliga livet. Eller den genomsnittlige motionären som fått höra att det finns övervintrande försärlor och hemskt gärna vill se en sådan. För att inte tala om alla dem som helt enkelt finner det befriande att ha ett stycke natur inpå en stad som annars omges av åker och industriområden. Låt oss hoppas att de som skall besluta om Höjeådalens framtid förstår värdet av detta.

Bo Ekberg

bo.ekberg@comhem.se

Cennet Jönsson

cennetj@tele2.se

Olja, fåglar och miljöåtgärder

Utsläpp av olja i haven har under många år varit ett gissel för sjöfåglar och annat liv, med stort lidande som följd. Men krafttag har gjorts mot detta miljö- och djurskyddsproblem och situationen har trots allt förbättrats.

Arne Ohlsson

Har ni tänkt på att rapporter om oljeutsläpp i haven förekommer allt mera sällan i nyhetsrapporteringen? Under gångna årtionden har reportagen varit många om de hemskheter som olja innebär när den drabbar stränder och fåglar, fiskar och allt annat som lever i och invid vatten. Ingen kan undgå att beröras av bilder och TV-inslag på plågade fåglar som är inkletade med olja.

Om vi för ett ögonblick blickar tillbaka kan vi påminna oss en händelse i vår egen

provins för i år 50 år sedan. Den 6 februari 1969 kunde vi i Sydsvenska Dagbladet läsa om "Oljebälte på ostkusten. 1 400 sjöfåglar skjutna". Reportagets bild visar de sorgliga resterna av alfåglar på den skånska stranden. Plötsligt fanns den där, oljan med sina offer i Hanöbukten, söder om Åhus. På den tiden var det vanligt att man rensade fartygens tankar genom att släppa ut det man ville bli av med direkt i havet, trots att olja inte är löslig i vatten. Eller så kunde utsläppen naturligtvis bero på olyckshändelser.

Tre alfåglar och en sjöorre, alla nersmetade med olja. I bakgrunden en storskrake. Foto: Björn Hillarp.

Utmattad guding i oljesöl. Foto: Jan-Åke Hillarp.

Det blev vinterdagar på sandstranden med mindre trevliga arbetsuppgifter för kustbevakning, lotsar och även polis. Sanering av klibbiga och illaluktande oljebälten är ett smutsigt, tungt och ohälsosamt jobb.

Ett annat vittnesmål från 1960-talet om oljeutsläppens konsekvenser finns i en av Gunnar Brusewitz smått klassiska årstidsböcker, närmare bestämt i *Vinterdagbok. Blad ur naturens kalender* från 1965 (Wahlström & Widstrand). Den skicklige författaren och tecknaren åker med på en båtresa i ett vintrigt skärgårdslandskap och ut på Östersjön. Det är en till synes normal dag men Brusewitz och besättningen "ser oljeskadade fåglar lite varstans" under båtturens gång. "De är lätt igenkännliga på långt håll, de reser sig nämligen oupphörligt upp ur vattnet och slår åkarbrasor [mot kylan, min anm.] med vingarna". En del av de drabbade, som grisslorna, söker

sig mot land i sin katastrofala belägenhet.

Den art som kanske blivit mest känd för att drabbas av oljan är alfågeln. Omfattningen är inte helt lätt att överblicka men det kunde årligen röra sig om tiotusentals offer. Ofta dör de ute på havet, men kanske flyter de i land långt senare. I Östersjöområdet finns ett gammalt talesätt, att "alorna aldrig komma till lands, all-all-aldrig". Skärgårdsborna trodde att fåglarna själva uttrycker sig så under sina vårligt sköna rop innan de flyger till häckningsplatserna i arktiska trakter. Det gör de så snart isen gett upp för säsongen, israndens fågel som den är och kallas ibland. De håller sig på och i vattnet tills det är häckningsdags.

Framme på södra Gotlands steniga stränder ser Brusewitz att här "hopar sig de oljedödade fåglarna i stora mängder och när man går längs driftränderna upplever man starkt den fasansfulla realiteten

bakom tidningarnas notiser om oljedöden. För varje steg passerar man döda fåglar groteskt deformerade av den klibbiga tjär-oljan som aldrig tycks torka. I tusental ligger de mellan strandstenarna – alor, ejdrar, skarvar, grisslor, sjöorrar...”

Fåglarna låg som hemska vittnesbörd om mänskliga aktiviteter som gått fel och om en hänsynslös inställning till naturen där ekonomisk vinning var viktigast. Deras lidande ska verkligen inte underskattas. Inte heller en bister vinterdag är offren till glädje ens för en hungrig asätare, nersölade, illaluktande och giftiga som de är. Detta var i närheten av Hoburgs bank, ett av Östersjöns viktigare övervintringsområden, med produktiv bottenfauna och som grundast ca 15 meter under ytan. Det har sedermera blivit Natura 2000-område. Fartygstrafiken är fortsatt intensiv och räknas till ett par tusen på Östersjön varje dygn.

Det sägs att olja på vattnet i värsta fall kan locka alfåglar och andra att landa eftersom vattnet då ser förrädiskt lugnt ut. Ingenting i evolutionen kan ha förberett fåglarna på faran med spridning av den svarta vätska som vi börjat pumpa upp ur planetens inre. Där har den funnits och finns fortfarande i ofattbara mängder. Detta hände ju plötsligt efter sjöfåglarnas leverne i havet under tiotusentals år. Det räcker också med en liten fläck olja på fjäderskruden, av ett mynts storlek, för att fågeln ska vara dömd om den inte råkar ha tur och får mänsklig hjälp. Oundvikligen får de också i sig olja. Direkt efter utsläppet sprider sig också oljan och hotar fåglar och annat liv allt längre från utsläppsplatsen.

Oljeproduktion i modern bemärkelse anses ha börjat 1846 även om man känt till den svarta vätskan långt tidigare. Ordet *oleum* går tillbaka till de gamla grekernas

Oljeskadad alfågelhanne. Foto: Björn Hillarp.

elaion. Utvinningen fick allt mer industriell omfattning på 1850-talet, med början i främst Tyskland och USA, när man började inse oljans stora användningsområden. Olja var precis vad industrin och den kommande bilismen behövde.

Kanske har en del namn fastnat i minnet ur oljekatastrofernas historia. Namnen har gått från att vara benämningar på fartyg till att i historien bli synonyma med situationer av elände. Ibland har nyhetsrapporteringen varit omfattande, ibland begränsad till kortfattade notiser. Ett drygt halvdussin händelser får exemplifiera.

- Ett kapsejsat tankfartyg i tyska floden Elbes mynning kostade 100 000 sjöfåglar livet 1955.

- *Torrey Canyon* förliste i Engelska kanalen 1967 och den dåligt organiserade upp-
röjningen efteråt gjorde saken än värre.

- *Amoco Cadiz* upprepade förbannelsen på Bretagnes kust 1978.

- *Exxon Valdez* grundstötte i Alaska 1989 och det innebar undergång för en kvarts miljon fåglar varav några hundra vithöv-
dade havsörnar (*bald eagles*, USA:s nationalfågel), uppemot 300 havsuttrar, sälar och naturligtvis oräkneliga andra varelser.

- Helt exceptionellt var förstås det fullständigt vansinniga beslutet från Saddam Husseins Irak att 1991 släppa ut 300 miljoner gallons olja i Persiska viken. Naturen fick lida ohyggligt för en desperat tyranns dårskap och meningslösa försök att trotsa amerikanernas, briterernas och fransmännens militära överlägsenhet under befrielsen av det oljestinna Kuwait. TV-bilderna därifrån såg ut som ett domedagsscenario, i vattnet och med oljan brinnande på land över 4 000 kvadratkilometer (motsvarande mer än en tredjedel av Skånes yta). Det var ett inferno av lågor och giftig, svart rök som vällde upp hundratals meter mot himlen.

Så här vill vi se alfåglarna. Foto: Göran Lenz.

- På nära håll hade vi det polska fartyget *Gdynia* som rände rakt in i kinesiska *Fu Shan Hai* i gattet mellan Bornholm och Österlen på försommaren 2003. Fula oljeklumpar flöt iland på vår fantastiska strand Sandhammaren.

- Ett borrhål tillhörigt BP exploderade i Mexikanska golfen 2010 och är den största olyckan i sitt slag. Det läckte hisnande 780 000 kubikmeter olja med enorma konsekvenser. Fortfarande 2012 fanns visst läckage. BP tvingades 2015 att betala 18,7 miljarder dollar i skadestånd.

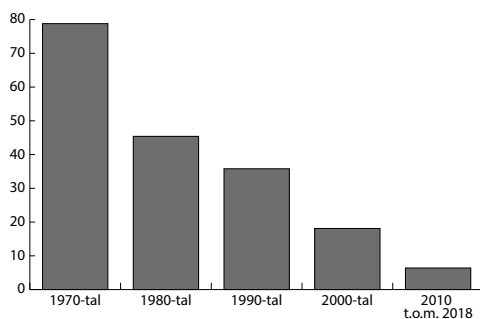
- Ett tåg med 32 vagnar fullastade med råolja spårade ur och välte i Iowa, USA i juni 2018. Oljan vällde ut i våtmarken bredvid järnvägen.

Och så har vi de tusentals andra oljeutsläppen runt vår planet. Historien är förfärande. Antalet organismer som gått under på detta sätt går inte att greppa. Men oavsett antalet är lidandet, fysiskt och psykiskt, enormt för varje drabbad vild varelse.

Sedan 1970 har grovt räknat 5,17 miljoner ton olja förorenat alla världens hav genom mer än 1 800 utsläpp (som registrerats). Men finns det då något ljus i den mörka tunneln? Det gör det faktiskt. Antalet utsläpp har minskat påtagligt, särskilt de större (på mer än sju ton). En organisation med det något tunga namnet International Tanker Owners Pollution Federation (ITOPF) har statistiska uppgifter för senare årtionden. Den visar att 1970-talet var hårt drabbat, inte minst 1974 och 1975 med nästan 120 utsläpp vardera året. Slår man ut antalet årliga utsläpp till ett genomsnitt per årtionde får man följande siffror (Figur 1), allt enligt www.itopf.org.

I volymtal anger ITOPF att utsläpp år 1979 uppgick till 636 000 ton och att siffran 37 år senare, år 2016, gått ner till 6 000 ton.

Detta är uppmuntrande siffror, trots allt. Nedgången är drastisk och då ska vi tänka på att antalet olje- och gastransporter ökat

Figur 1. Genomsnittliga antalet oljeutsläpp per årtionde sedan 1970-talet. Källa: ITOPF Ltd.

starkt med en allt större konsumtion av fossila bränslen hos en ständigt växande *Homo sapiens*-population. Men drygt sex utsläpp årligen i nutid är givetvis fortfarande alldeles för många. Och även nu handlar det om oljemängder som räknas i tusentals ton. Endast noll är acceptabelt men olyckor kommer alltid att inträffa, med fartyg, transporter på land och ibland vid borrhål. En pipeline kan läcka eller rentav saboteras avsiktligt. En tankerförlisning i exempelvis Öresund med katastrofala följder för Falsterbonäset, Lommabukten, Saltholm, oavsett årstid, vill man inte föreställa sig. Man kan också tänka sig att det finns någon kapten där ute på världshaven som är alltför hänsynslös och likgiltig inför naturen, eller bara okunnig, för att han (mycket sällan hon) ska avstå från att kanske göra sig av med en eller annan oljerest när ingen människa ser det. Framtida oljefynd i isbjörnarnas och alkekungarnas Arktis inger också oro för konsekvenserna, där det är ännu svårare att sanera ett utsläpp.

Skärpt lagstiftning i många länder, internationella överenskommelser, miljöavgifter, bättre möjligheter att tömma ut rester i hamnarna, säkrare navigering med GPS, bättre beredskap vid olyckor, starkare naturskyddsopinion, dramatiska nyhetsinslag i media samt organisationer som tar hand om drabbade fåglar, sälar och uttrar,

allt har på olika sätt bidragit till att det blivit bättre på området. På 1970-talet såg det verkligen ut som om allt fler utsläpp skulle få riktigt förödande konsekvenser i de flesta hav. När Gunnar Brusewitz skrev om sin båtfärd i mitten på 1960-talet var det, häpnadsväckande nog, rentav lagligt att släppa ut olja på internationellt vatten mitt i Östersjön.

Samtidigt som vi blickar tillbaka på vad som hänt många gånger vid våra kuster nås vi i juni 2019 av rapporter om att oljeutsläpp ägt rum i Östersjön, med tordmular och andra havsfåglar som offer på Gotland och Stora Karlsö.

Som vi kunde läsa i Sydsvenskan-artikeln så sköts de drabbade sjöfåglarna. För att förkorta deras lidande är detta förståeligt. Då fanns det sämre möjligheter och resurser att försöka tvätta dem rena. Man hade mestadels dålig uppfattning om vad man kunde tvätta fåglarna med, utan att ytterligare skada fjädrarna. Men på 1970-talet utvecklades efterhand metoderna att tvätta fåglarna fria från oljan. Vanligt diskmedel brukar vara användbart. Det har varit och är under alla omständigheter en utmaning att rädda så många individer som möjligt, men det har rönt framgång. Idag hittar man mycket om detta på Internet, också med instruktiva filmklipp. Se exempelvis International Bird Rescue, www.bird-rescue.org. Det krävs alltid stora ideella insatser som är beundransvärda, utöver vad samhället ställer upp med.

En annan omständighet för alfågeln är att då fanns också allmän jakttid på arten – och det finns det fortfarande, 50 år senare (21 augusti – 31 januari), som sten på börda. Om det, som vi sett, har gjorts framsteg i alornas situation i ett avseende har det inte skett i ett annat. Jag vill för min del hävda att alfågeln, och de andra dykande havsänderna som ejder och sjöorre, är otidsenliga att ha på listan över

Ung knölsvan, helt nersmetad. Foto: Björn Hillarp.

arter med jakttid. Värdet av deras kött som ätbart lär vara mycket ringa och därmed bortfaller i stort sett motiveringen om "tillvaratagande för konsumtion". Inte heller vållar de olägenheter i något avseende. Skadskjutna dykänder simmar ju iväg under vattenytan och detta gör eftersök ofta omöjligt bland vågorna. Det är inte heller så att det lilla antal alfåglar som Svenska Jägareförbundet anger i sin officiella jaktstatistik är en korrekt siffra. Hade inte idéer om traditioner, förlegade sådana, dröjt sig kvar så insiktslöst hos dem som beslutar i frågan hade alfågeln lätt kunnat fredas. Det betydligt större uppdraget att med lagstiftning bekämpa problemet med oljeutsläpp har gått att genomföra i de flesta länder. Den övervintande populationen av alfågel i Östersjön är dessutom listad som starkt hotad (EN) i den gällande Rödlistan från 2015.

Arne Ohlsson
arne.e.ohlsson@telia.com

Skogsholken – inte bara för skogen

Att sätta upp fågelholkar är ett trevligt och tacksamt sätt att hjälpa fåglarna med bostäder som de så gärna flyttar in i. Här presenteras en holk som har flera fördelar jämfört med de flesta andra. Snickra den gärna.

Sven-Olof Björkman

En lätttillverkad fågelholk med tre fördelar

Holken har en traditionell form men skiljer sig i tre avseenden: hålets placering, framsidan och fästet. Modellen har vuxit fram under lång tid och syftet har varit att konstruera en holk som är funktionell för både fåglar och människor. Särskild vikt har lagts på fästet med tanke på skogsbrukets krav. När träden skall avverkas, får inga metallföremål förekomma i trädet eller i virket som skall vidareförädlas. Den lösa framsidan gör rensningen enklare och ger möjlighet till kontroller, även under häckningen. Benämningen "skogsholken" har använts här för att underlätta beskrivningen.

Beskrivning och tillverkning

Holken tillverkas av standardbräder av gran. Tjockleken är 22 mm och bredden från 95 till 220 mm. För fästet tillkommer en impregnerad "trallbräda" på 20x95 mm. Varje holkstorlek förutsätter tre bräder av olika bredd med 25 mm:s skillnad. De behöver bara kapas, aldrig klyvas. Modellen är lämplig för arter från mesar till stare. Den lösa framsidan är inte prövad på större holkar.

Ingångshålet, i alla format, placeras högt på ena gaveln där holken är djupast. Det innebär att hela holken blir utnyttjad och kan göras lägre. Växla gärna sida. Om man föredrar hålet på framsidan blir holken 3–4 cm högre om djupet från hål till bot-

ten skall behållas. Fördelen med kompakta holkar är särskilt uppenbar, när flera holkar skall bäras ut i skogen.

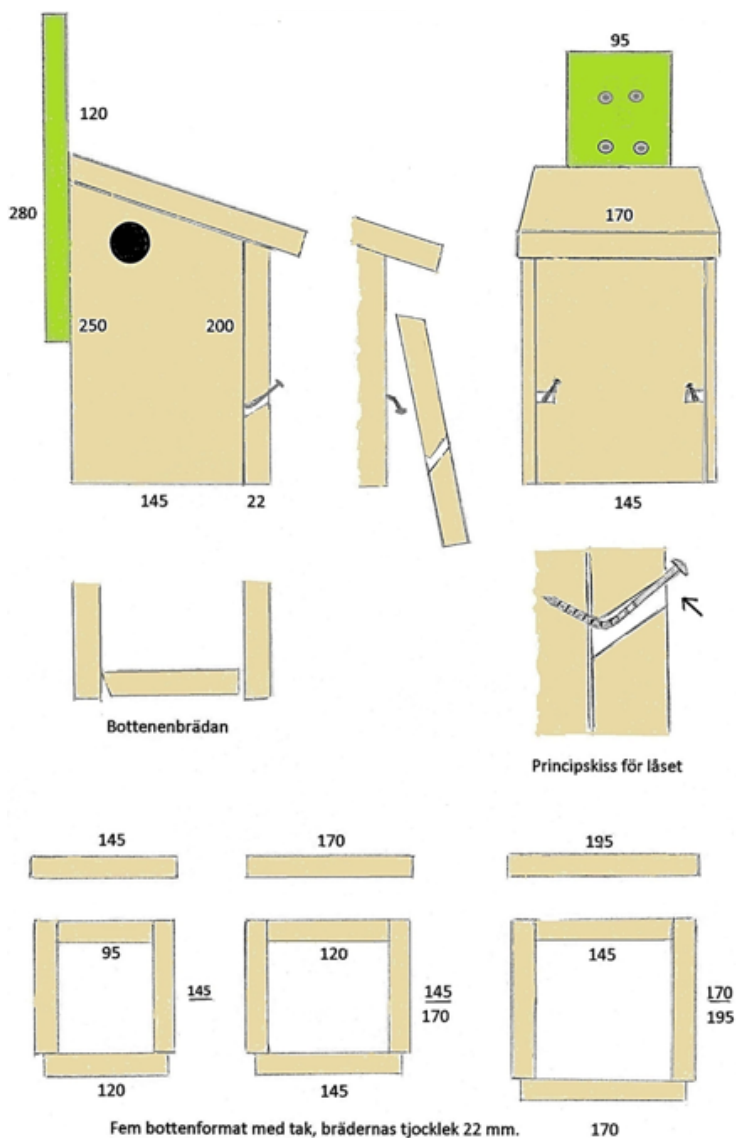
Framsidan är kanske den intressantare delen. Brädan sitter inte mellan utan framför gavlarna. Det ger flera fördelar: Brädan kan aldrig kärva och hela framsidan kan öppnas med ett smart lås. Holken är mycket lätt att rensa och den kan öppnas även under häckningstiden, exempelvis för kontroll eller observationer.

Låset består av två rostfria kamspikar, en i var gavel, längd 60 eller 75 mm. Kamspikar har fördelen att vara runda och räfflade. Två sneda skåror i frambrädans kanter utgör andra delen av låset och skyddar spikarna. Låsen bör sitta lägst på 1/3 av framsidans höjd. Börja med skåror och såga först två parallella sågskär för vardera skåran. Bredden skall vara 10 mm och djupet 10–15 mm. Slå därefter 1/3 av spiklängden, snett uppåt i gavlarna och böj dem uppåt i rundad vinkel, de är då vridbara inåt-utåt. Rostfria kamspikar är av hårt och sprött stål och bör därför böjas försiktigt.

Baksida och botten sågas samtidigt. Om bottenbrädans ändtyor lämnas fria mot framsida och baksida, får holken en viss ventilation och botten torkar lättare (se ritning). Alla holkar brukar bli fuktiga nedtill. Kanske är det en fördel att underdelen då hänger fritt.

Fästet är speciellt för skogsholken och av impregnerad bräda 20x95 mm. Hela bredden utnyttjas och är avsedd för flera spikar av medellängd. Brädans längd mäter 120 mm ovanför taket och ner till ungefär baksidans halva höjd. Holakens nedre del

skall alltid hänga fri från stammen. Det är viktigt att fästet sitter stadigt mot holken. Spika först fyra spikar, 75 mm, från insidan av "bakbrädan". Böj spetsarna i vinkel på fästets baksida. Här kan skruvar ha en fördel. Därefter spikas gavlarna mot bakbrädan.

Skogsholken. Konstruktionsritning med mått i millimeter.

Spikar eller *skruvar*. Båda har fördelar och kan användas både vid tillverkning och att fästa holkarna på trädstammar i naturmiljöer. Tekniken att sätta upp holkarna beskrivs särskilt.

Att sätta upp holkar i skogen: teori och praktik

De flesta av oss sätter förmodligen upp holkar i trädgården, på samma sätt som vi matar fåglarna vid fågelbord eller fröautomater. Holkar i skogen är praktisk naturvård som bedrivs av skogsägare själva, eller fågelvänner i allmänhet. Många aktiva ornitologer ägnar sig åt forskning eller ringmärkning av fågelungar i holkarna.

Vanliga holkar har ett smalt fäste med två kraftiga spikar i trädstammen: en över och en under holken. När stammen växer och ökar i grovlek pressas fästet utåt. Spikarna kan då krypa genom fästet och blir till sist kvar i stammen. Ett tidigt tecken härpå ser man om stammen sväller vid fästets ändtytor och spikhuvudet har sjunkit in i brädan. Det finns dock andra metoder utan spikar, men de har också nackdelar, särskilt om många holkar skall sättas upp.

För skogsholken används spikar som en enkel metod. Spikarna får gärna vara flera men inte för långa. Fästet är brett och spikarna sitter ovanför holken. Små brickor hindrar spikarna att sjunka in i brädan. En huvudregel är att spikarna inte når djupare i veden än max 20 mm under bark. När stammen växer i diameter pressas fästet utåt och drar spikarna med sig. Brickorna utgör då en säkerhet.

Vi väljer gärna medelgrova träd för holkarna. Stammen brukar ha en diameter på 20–35 cm i brösthöjd och barkens tjocklek för tall, gran och björk kan anges till 8–30 mm. Det är flera faktorer som påverkar barkens tjocklek, bl.a. jordmån och var i Sverige man befinner sig, från norr till söder. Trots variationen räcker oftast

ett par spiklängder som är mellan 40 och 60 mm, och antalet kan vara från tre till fem spikar. Korta spikar kompenseras med det större antalet.

Efter många år är barken några millimeter tjockare men spikarna sitter kvar i veden även om holken har murknat. Men fästet lossnar vid avverkning och spikarna följer med. Brickorna är här en säkerhet.

Skruvar, nytt alternativ för holkar i skogen

Studierna är utförda i skånska parker med äldre lövträd av diverse arter, kanske inte som den svenska skogen från norr till söder. Alla holkarna hade ett långt och smalt fäste med två skruvar i stället för spikar. Men observationen har ändå gett ett enkelt men viktigt svar.

Trots att skruvar har ett betydligt starkare grepp än spikar ser man inga tecken på att skruvarna sitter för hårt i stammen. Inte heller har de dragits in i fästet, vilket man kunde ha förväntat sig.

Förklaringen är mycket enkel: Skruven sitter huvudsakligen i barken, möjligen med den smala spetsen i de yttre årsringarna. En annan förklaring är att skruvarna inte kan påverkas av stamvedens tillväxt. Barken växer betydligt långsammare än veden och saknar betydelse. Man väljer således skruvlängd efter trädslag och bark. De bör inte nå djupare i veden under bark än kanske 7 mm. Skruvar har dock en annan och viktig fördel: De fäster bättre i barken än spikar.

Vanliga träskruvar för utomhusbruk har ett smalt huvud som lätt sjunker in i brädan. Detta är inte här önskvärt och hindras med brickor. Exempel på träskruvar för fästet: 3,5x45–60 mm.

En kort sammanfattning: Spikar är alltid användbara och ett enkelt alternativ på tunn bark. Skruvar har fördelar på tjockare bark. Var gränsen går, är värt att prövas.

Fäste med spikar

Längd spik: 50 mm och brickor: 10 mm. Holken frigörs lätt och spikarna följer med. Tjockleken på ekens bark: 15 mm.

Fäste med skruvar

Längd träskruv: 45 mm och brickor: 10 mm. Barkens tjocklek: 10 mm.

Låset på framsida

Längd rostfri kamspik: 60 eller 75 mm. Spiken islagen snett uppåt och böjd i vinkel. Vridbar inåt-utåt.

Holkar i trädgården

Naturligtvis är en skogsholk lämplig även i trädgårdar. På en trädstam eller husvägg räcker 2–3 spikar eller skruvar av medellängd. Brickor är inte alltid nödvändiga. Hålet på gaveln eller framsidan är en smaksak. Den löstagbara framsidan är nödvändig om man vill rensa holken.

Fördelar med skogsholken

Den lösa framsidan fungerar även på höga holkar. Framsidan kan delas till en fast och en lös del.

Många har reagerat på hålets placering i gavelhörnet, men för fåglarna är det inget problem.

Enkelt skydd mot hackspett

Galvaniserat hålbånd 1x13 mm kan klippas i önskade längder. Det är enklare än att klippa och borra i plåt.

Det är vanligt att alla holkar i skogen blir bebodda. Förklaringen är bristen lämpliga naturliga bohål i trädstammar och högstubbar som är så viktiga för våra mesar. Skall många holkar sättas upp, är fästet på skogsholken särskilt lämpligt och mindre beroende av stammens form eller av grenar.

Sven-Olof Björkman
so.bjorkman@outlook.com

SkOF–Res 2020

Sicilien 16 – 23 april

Fåglar, orkidéer och kultur

Reseledare: Björn Malmhagen

Pris: 20 300 kr (enkelrumstillägg: 2 850 kr)

I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från middag första dagen till frukost sista dagen samt lokal fågelguide.

I fågelväg kommer vi att kunna se

hökörn, slagfalk, dvärgörn, blåkråka, svartstare, italiensk sparv, palmduva och stenhöna.

Längs kusten ser vi flamingos, purpurhöna, vardarfåglar och en hel del orkidéer.

Detaljerat program och anmälan på
www.skof.se.

Scanbird

Teknisk arrangör och kontakt:

Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04

Hemsida: www.scanbird.com

Email: scanbird@scanbird.com

NATURUPPLEVELSE!

Mer resor på www.avifauna.se

NAMIBIA & BOTSWANA

3 - 15 JAN

Safariparken Etosha, berömda Caprivi Strip och lite Botswana på denna fina resa med rutinerade Göran Pettersson som ledare.

GAMBIA

3 - 15 FEB

Ett klassiskt resmål som vi återvänder till. Sveriges mest Afrikakunniga skådare Ulf Ottosson leder.

IRELAND

3 - 8 MAR

Tjuvstarta våren på Irland där vi skådar kring Dublin, Galway och Belmullet. Reseledare: Erik Hirschfeld.

VIETNAM

29 MAR - 11 APR

Fasaner och juveltrastar, chans på skedsnäppa. Sydostasiens godaste kök. Guidar gör Teet Sirotkin.

– lång weekend!

Tid

AVIFAUNA
NATURRESOR

Image

Statustänkande ska man helst vara frigjord ifrån.
Hjärna det, försöka duger!

Ulrik Alm

Fåglar har olika status. För Anserläsaren är detta självklart, så ofta som beundransvärda inventeringsresultat redovisas här. Status i betydelsen tillstånd, utbredning eller antal. Den alternativa innebörden handlar om den sinnebild, kanske image, vi gett olika fåglar. Ordboken talar om image som den (ofta förenklade) föreställning breda grupper har om känd person eller företeelse – framtoning. Här utvidgat till att också omfatta fåglar och fågelskådning.

Benjamin Franklin, en av USA:s grundarfäder, hade kalkonen som sitt förslag som symbol för den nya nationen. Kalkonen – omhändertagande, beskyddande – just så som han ville att de förenta staterna skulle uppfattas. Men lille Benjamin fick ge sig för den vithövdade havsörnen. "The eagle has landed" ljud de klassiska orden från snustorra Stillhetens hav på månen, juldagar 1969. Fåglar – potenta symboler att lyfta fram när maktanspråk ska demonstreras. Efter kommunismens fall har dubbelörnen – med fantasifulla kopplingar till arvet efter Romarrikets uppdelning – åter börjat "häcka" i Ryssland.

Inom mode- och artistvärlden har imageprocessen ett närmast evolutionärt driv. Ska ordet framtoning ha någon bäring kan inte alla paradera på linje. Så går det bisarra hela varvet runt tills det allmängiltiga åter blir det särskiljande. Också det lågmälda och diskreta har sin image – diplomati kallas det visst. Mode och image låg till delar bakom bildandet av den

brittiska fågelskyddsorganisationen RSPB (The Royal Society for the Protection of Birds). Hattmodet anno dazumal krävde massvis med ägretter, d.v.s. fjäderplymer, som gungande statusmarkörer åt eleganta damer. Heder åt kvinnor som tog fåglarnas – och inte fåfångans – parti. Kvinnor för sin hatt!

Skarvar, duvor och skator har låg status för många människor. Men ädlare fåglar än så illustrerar att status och image är flytande begrepp i tiden, rummet och massan. Botanister på Gotland är förtvivlade över (vissa) tranor som perforerar marken i jakt på näringsrika orkidéknölar. Vissa havsörnar har fått smak på fjällgås. Inte för många tornfalksholkar vid strandängar, då blir det tidig himmelfärd för vadarungar. Gärna exklusiva fåglar, men menyn bör vara mer alldaglig.

En bekännelse på väg: höst – mörka, blanka och smörfeta plogtiltor skivas upp mot dagsljuset. Traktorn kämpar, en lätt stegrad hållning när stålblankt årder karvar fram nästa års yta ur solstekt skorpa. Ormvråkar på maskjakt – visst har ni sett dem? Det är naturligtvis alldeles tokigt att anlägga mänskliga aspekter på fåglars beteende. En naivitet som det kanske inte är något att skriva hem om, så jag gör det här istället. Hur som, att ertappa en vråk, oskönt vaggande, på maskjakt ute i fälten får mig ofta att tolka in en lätt skamfylld känsla i ormvråkens blick och hållning. – Du är fågelskådare, det är ok – men jag är faktiskt en rovfågel, normalt sätt pysslar

"Turkduvan – från praktkryss till sanitär olägenhet". Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

jag inte med sånt här, det var en ren tillfällighet att du råkade få se mig. – Hållningen, blicken - jag medger, jag har ett imageproblem när jag ser ormvråkar på maskjakt. Jag är fångad i min sinnebild av "skamsen" ormvråk. Pinsamt – för mig. För vråken, bara en opportunist som mas-skar lite ibland.

Turkduvan – från praktkryss till sanitär olägenhet. Och snabbt gick det. Första fyndet 1949, första noterade häckningen 1952. I min hemstad Helsingborg hörde turkduvan till en trio som numera är upplöst. Scenen var Sydhamnen. Den första att lämna perrongen var tofslärkan, och jag köper helt den alternativa benämningen "järnvägslärka". Det var så man fick upp spåret – kolla bara längs rälsen. Där sprang alltid någon tofslärka.

Söder om hamnens stora silos hade "Lundwalls koks" sitt upplag. Stora fällor

med svarta liggande plank som famnade berg av koksbitar. Företaget hade nog gamla anor i staden och alldeles säkert minimalt med det som idag kallas marknadstänk och imagebyggande. Produkten var på utgående oavsett. Fjärrvärmens ådernät skulle i sinom tid kyla av affärs-idén. Läsaren anar kanske den ideala profilfågeln, som inte hade lika gamla anor i staden.

Urbaniseringen kom först. När "bergen", husen, var klara flyttade invandraren in. Kanske satt nykomlingen ovan pigans vindskupa, på skorstenen och drog sin torra sång, likt knastret från det sista eldspraket i kokspannan. Jag vet inte om någon tog notis, en nyanländ bland nykomlingar. Bland bakgårdar och bakfyllor i söders arbetarkvarter fanns annat än fåglar att lägga märke till. Svarta rödstjärten har allt man kan begära som logo för

"Svarta rödstjärten ... tolerant mot sådant som vi uppfattar som oordning och – rätt och slätt, på skånska – mög". Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

ett koks företag. Jag är inte den förste som i den bortflyende rödstjärten ser en kolbit få liv, lite grå aska har svalnat av på vingarna, men ännu glöder stjärten och undergump. En obs som värmer!

Svarta rödstjärten följde med i bygg- och flyttvägen, innan stadsplaner, hårdgjorda ytor och fasader utan prång och håligheter gjorde livet alltför städat. Svarta rödstjärten är en skönhet i sig själv, tolerant mot sådant som vi uppfattar som oordning och - rätt och slätt, på skånska – mög.

Åter till turkduvan; i mitten av sextio-talet var den så allmän att Hälsovårdsnämnden såg den som en sanitär olägenhet. Lantmännens spill var turkduvans huvudföda. Expansionen i Helsingborg var till delar driven av spannmål. Unikt snabbt marscherat, jag tvivlar på att vi någonsin får uppleva något liknande. Från obs-

bokens dubbla utropstecken till protokollets punktsats på knappt tjugo år.

Turkduva, tofslärka och svart rödstjärt – trion som sprängdes, trion som var värd en omväg till Sydhamnen i Helsingborg under sextio- och sjuttiotalen. Helsingborgs image som skådarstad. Då.

Nu har pilgrimsfalken flyttat in. I en människobyggnad låda. På toppen av Sydhamnens silos. Med webbkamera. – Har något gått förlorat i framtoning, i image? Pilgrimsfalk, berguv, sångsvan, trana – klippstupens fartvidunder, bergatroll med eldögon, nästan andeväsen, skygga mossmygare. Frånvarande. Marschen ut från exklusivitet, in i mer all daglighet, in i närvarande. Klarar vi av det? Andra kan vara på väg åt motsatt håll. Generellt går det bra för de stora (gäss, skarvar, svanar, rovfåglar, trana) och dåligt för de

små (hussvala, stenskvätta, talltita, sånglärka). Blotta storleken gör ju naturligtvis att vi lättast lägger märke till bara en marschriktning. Små har imageproblem. Eller – är de på väg mot att skaffa sig just en image, en framtoning? En aura av svår-tillgänglighet och flyktiga möten ...

Voljärer, burar, ungar med fosterföräldrar, handmatade och dagligt vägda fågelungar – det verkar hända något i värderingen av liv som växer upp under sådana omständigheter. Individerna får prefix och utstyrsel – ringar och koder – för att lätt kunna identifieras. De blir "projektstorkar", "projektgäss" och "projektuvar" med status därefter, (inom parentes i obsboken). Märkta redan från födseln. De sämsta bland likar. Entusiasmen och mottagandet varierar. Integrationen haltar. Ska tredje eller fjärde generationen, efter lyckade ingiften med infödda, räknas som äkta kryss? Eller ska vi helt vänta med återvandrarare då miljön – försörjningen – är tryggad? Så svårt. Image är ögonblicksverk. Vi är fångar i vår föreställningsvärld. Samtidigt, statustänkande måste ha ett eget centrum i vår hjärna. Detta har tjänat oss så väl genom historien. Att värdera: vän eller fiende, kamp eller flykt, lämna eller stanna, trovärdig eller falskspelare, spara eller slösa. Ständigt har hjärnan värderat, status quo har sällan gällt i vår tillvaro. Än mindre idag.

Monotoni tröttnar ut oss, likaså förändring utan avbrott. Det löpande bandet fordrar distraktion, hörlurar eller annat, de återkommande omorganisationerna leder till psykisk utmattning. När det rytmiska och förutsägbara krockar arm i en behaglig dans med det oväntade och överraskande, då mår vi bra mentalt. I arbetsliv, organisationsliv och privatliv. – Så fantastiskt, det finns tiotusentals människor som upptäckt ett intresse som nästan helt motsvarar denna goda livsmelodi ...

"Pilgrimsfalken – Har något gått förlorat i framtoning, i image?". Foto: Hans Cronert/Skånska Bilder.

Image som storkryssare vore vanskelig om alla arter förekom i ungefär samma antal. Samlande är bara utmanande om det finns en skala från sällsynt till allmänt. Jag gläds åt nybörjaren som länge håller kvar kikarbilden, även om det "bara" är en havsörn. Nybörjarens bild är oanfrätt, ännu inte gulnad, en örn är alltid en örn. Och jag hoppas alltid att detta förhållningssätt till skådandet ska hålla i längden. Att hela tiden se välkända syner med nya ögon.

Det här var min förenklade framställning om fåglar och deras framtoning. Om detta är ett imageproblem för mig jag kan nog leva med det – föreställer jag mig.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

Nya jakttider bereds

Det pågår en statlig jakttdsberedning som ska fastställa nya jakttider i Sverige. Det är en hel del år sedan dessa tider reviderades men nu är det alltså dags. Meningen är att de nya tiderna ska gälla från 1 juli 2020 och sex år framåt.

Sedan ska de revideras igen vart sjätte år.

Beredningen avser både allmänna jakttider och skyddsjaksregelverket.

Kenneth Bengtsson för SkOF:s styrelse

Beredningen av jakttiderna inleddes med en öppen remissrunda där myndigheter, intresseorganisationer och privatpersoner var välkomna att lämna in förslag. Och nog kom det in förslag alltid. Mycket var seriöst men det fanns också en hel del högst udda åsikter som framfördes. Föga förvånande skiljde sig jägarintressenternas och de naturskyddande organisationernas åsikter en hel del. SkOF var en av de sistnämnda som yttrade sig i denna runda.

Nästa steg i beredningen var dock mindre offentlig. Nu handlade det om själva beredningsgruppens arbete där SkOF-BirdLife Sverige, tillsammans med Naturskyddsföreningen, är de enda renodlat naturskyddande föreningarna. Resterande stolar besätts av naturvårdsverket (som är huvudman), de två jägarorganisationerna, tre länsstyrelser, LRF samt representanter för skogsnäringen.

Vi bedömer att jägarintressena är i klar majoritet i denna församling och det oroar oss. Oron förstärks av att gruppens arbete inte är offentligt för övriga – allt material som de producerar är arbetsmaterial som inte får spridas. Vi ser det som ett demokrati-problem. För det är sannolikt så, att när slutförslaget väl ligger på bordet kommer det att vara mycket svårt att påverka. Därefter

lär regeringen fastställa detsamma. Ingen ges alltså reell möjlighet att påverka gruppens arbete och i slutänden deras beslut.

Vi reagerar också på en formulering som används som argument för flera arter (där kanske reella argument för jakt saknas). Formuleringen lär ha kommit till i ett tidigare skede och anses vara gällande. Den lyder "Enligt Strategi för svensk viltförvaltning ska jakt inte begränsas av omotiverade hinder. Utgångspunkten är att jakt och vilt som resurs ska främjas". Det innebär att bland annat SkOF:s åsikter om otidsenlig jakt på t.ex. björktrast och borttagandet av möjligheten att "skyddsjaga" råkungar 10 maj till 10 juni, samt synpunkter på att jakt tillåts under vintermånaderna för bl.a. änder klingar ohörda. Jakt ska ju främjas! Att värna liv under kärva årstider, eller liv som saknar egentligt resursvärde, anses sannolikt vara omotiverade hinder.

Baserat på intryck från första rundan och en del uppgifter som läckt ut verkar det mesta gå jägarnas väg. Samtliga jaktbara änder – här ingår fortfarande alfågeln men kanske inte ejderhonorna – föreslås t.ex. få förlängd jakttid t.o.m. januari. Mor-kullan likaså! Det innebär för flera arter en förlängning med en månad. Införandet av jakt på snatterand är också på tapeten.

Återinförd jakt på enkelbeckasin efterfrågas av vissa. Foto: P-G Bentz/Sturnus.se.

Återinförd jakt på enkelbeckasin efterfrågas av vissa och vi misstänker att ämnet åtminstone diskuteras. Det påstås från jägarhåll att arten ökar igen, något SkOF ställer sig mycket tveksam till. Om vi lämnar fåglarna lutar det också åt återinförd jakt på ekorre och hermelin. Dessa arter fredades från jakt 2002 men idag anses motiven för fredning ha varit svaga. Och eftersom jakt ska främjas diskuteras en återinförd jakt-tid. Varför vill vissa skjuta ekorrar?

Till berörda svenska män och kvinnor: Vad är det som driver er? Varför driver ni kraven om jakt på t.ex. enkelbeckasiner, björktrastar, ekorrar och hermeliner? Eller morkullor i januari? Varför kan inte alfåglarna, de som är så drabbade av oljedöden och idag dessutom listade som starkt hotade (övervintrande populatio-

ner), få övervintra i Östersjön utan att riskera bli skjutna?

Naturupplevelser brukar hävdas, men sådana går att få utan att döda det som upplevs. Det är vi många som vet. Köttvärde och pälsresurser talas det om. Men köttvärdet i en beckasin (eller björktrast) är så ringa att livet för den påtänkte måste anses vara mer värdefullt. Och päls är väl inte högsta mode idag? Vem kommer att bära ekorr- eller hermelinpäls efter kommande jaktsäsonger?

Personligen minns jag folkstormen (jo, man kan faktiskt kalla den det) efter att en knölsvanshanne sköts i Malmö kanal i våras (se *Anser* 2019:2). Så kan det gå när allmänheten får insyn i något de ogillar skarpt. En ännu skarpare folkstorm borde kunna uppkomma om flera av de

Vem kommer att bära ekorrpäls efter kommande jaktsäsonger? Foto: P-G Bentz.

liggande förslagen kom till allmänhetens kännedom. Här hotas ju tusentals liv av meningslös jakt. Men hur skapar man en folkstorm när arbetet med förslagen inte är offentligt? När väl arbetet är färdigt kan allmänheten tycka vad de vill – beslutet kommer nämligen att ligga fast. Och då riskerar ekorrar, enkelbeckasiner och många andra att drabbas av otidsenlig och, enligt oss, meningslös jakt. Nu vet nog inte den breda massan särskilt mycket om enkelbeckasiner, morkullor och al-fåglar. Men ekorren är välkänd och den kunde kanske fungera som katalysator?

SkOF motsätter sig inte jakt. Vi accepterar seriös sådan, inte minst för de stora och köttrika däggdjuren och bland fåglarna gässen samt några andarter. Vi anser också att viss skyddsjakt på en del arter är

acceptabel. Men vi har väldigt svårt för att acceptera jakt som ren nöjesform – den jakt där objekt söks bland arter där inget reellt resursvärde finns, eller under tider på året då fåglarna borde få syssla med det nödvändigaste, nämligen överlevnad till nästa häckningssäsong.

Finns det då inget positivt i de liggande diskussionsförslagen? Jo, något. Ejderhornorna liksom gråtruten (rödlistad) kan få slopad jakttid. Därtill diskuteras förbud mot fågeljakt under dygnets mörkaste timmar. Nattjakt på fågel borde aldrig ha fått förekomma, eftersom arttillhörighet oftast är omöjlig att bestämma samt att skadskjutningsrisken är stor. Därtill bör eftersöksmöjligheterna vara små. Så det förslaget gillar vi. Frågan är dock hur många av de mörka timmarna som avses.

SkOF anser bland annat:

- att jakt på björktrast är otidsenlig. Köttvärdet är försumbart och vi vet också att fredade trastarter skjuts i samband med denna jakt.
- att skyddsjaktsmöjligheten för råka under perioden 10 maj-10 juni skall tas bort. Punkten (pkt 7) i skyddsjaksregelverket missbrukas å det grövsta och uppfattas av många som allmän jakt, d.v.s. att det är fritt fram att skjuta råkungar under denna period. Att det krävs olägenheter för människors hälsa är det inte många som känner till, eller bryr sig om. Därtill finns det andra skyddsjaktspunkter som möjliggör skyddsjakt på unga råkor om verkliga behov föreligger.
- att jakt på änder och morkullor inte ska ske under vintern och i synnerhet inte under januari månad. Den naturliga sällningen bland svaga individer är långt kommen och de kvarvarande individerna är de som har chans att överleva fram till nästa häckningssäsong. Under den kärva årstiden kan varje onödig störning vara kostsam (även för de icke jaktbara arterna i det aktuella området). Dessutom skjuts rimligtvis en högre andel äldre och mindre matnyttiga fåglar under denna årstid. Köttvärdet för de jaktbara dykänderna kan också ifrågasättas oaktat ålder och årstid. I Sven Nilssons bok *Skandinavisk fauna* (1858) bedöms köttvärdet för åtskilliga arter. Bland de i Sverige jaktbara dykänderna saknas uppgift för knipan, men de övriga bedöms enligt följande:

Vigg: Köttet skall vara mycket tranigt och elakt, oaktadt fogeln, som ovan nämdes, är ganska fet. Sjöorre: Köttet är tranigt, segt och osmakligt.

Alfågel: Köttet blir smakligt om huden afflås och det ligger en dag i vatten eller mjölk, innan det stekes.

Ejder: Köttet är groft och föga användbart.

Storskrake: Af de nämnda födoämnen måste skrakens kött blifva tranigt och osmakligt. Också ätes det väl endast af skärgårdsallmogen, som (enl. D:r Ödm.) skall finna en behaglig mäktighet i soppor på skrakkött.

Småskrake: Köttet är tranigt och ätes nästan endast af allmogen.

Enligt Nilsson är det alltså endast alfågeln som kan anses vara smaklig. Men för denna art finns så många skäl för fredning att köttvärdet måste försummas.

Rykten talar om att fortsättningsvis till-låta jakt två timmar före respektive efter solens upp- respektive nedgång. Då är det mörkt. Och lika mörk är insynen i grup-pens arbete.

Kenneth Bengtsson/SkOF
kenneth.bengtsson1@comhem.se

Börja med höns i trädgården

Anette Sievers
Roos Tegner förlag 2018
Inbunden 130 sidor
Adlibris 222 kr

Att vakna till ljudet av en galande tupp ger alltid en lantlig känsla. Höns och andra husdjur i ens närhet ger dessutom en koppling till svunna tider när det lantliga boendet var vanligare än vad det är idag. Den senaste tidens trend med självhushållning och ekologisk odling har dock gjort att närodlat ägg och andra livsmedel blivit populära och något som många människor vill prova på.

Att skaffa egna höns kan vid första tanken verka enbart mysigt, hemtrevligt och enkelt men det är faktiskt husdjur det handlar om. Djuren skall tas om hand på rätt sätt så

att både de och omkringboende grannar trivs och har hälsan i behåll. Man kanske inte tänker på att ett hönshus och en hönsgård bör se ut på ett visst sätt innan man köper hem ett antal höns och kanske en tupp. Har man sökt rätt tillstånd i tätbebyggt område? Vilka regler gäller i kommunen där man bor? Det finns med andra ord en hel del saker att hantera rätt för att en egen hönsgård skall fungera och det är precis detta som boken *Börja med höns i trädgården* av Anette Sievers handlar om.

Boken behandlar på ett mycket pedagogiskt och lättläst sätt det mesta man behöver tänka på. Här finns kapitel som t.ex. "Så kommer du igång" - med råd om grannsamverkan (jo, det kan bli konflikter), kommunalt tillstånd m.m., "Hönshuset" - med inköpslista, storlek, inredning, sittpinnar och reden m.m., "Valet av höns", "Olika typer av höns" o.s.v.

Boken känns verkligen heltäckande och det är inte mycket man saknar. Kanske skulle man haft med mer detaljerade ritningar över hönshus och hönsgård, en beskrivning steg-för-steg över byggmomenten. Detta skulle hjälpa till innan den som inte är byggvan startar sitt projekt med egna höns.

Börja gärna med höns i trädgården, men läs denna bok först!

PETER ELFMAN

Mallorca 125k Scale Island Map and Bird Watching Guide

Discovery Walking Guides Ltd, 2017
Adlibris 114 kr

Utvecklad är kartan 83 x 64 cm men så visar den också "allt" på ön. Den är dessutom lätt att vika ihop. Annars gäller ofta talesättet att vika ihop en karta rätt kan vara lika svårt som att spela dragspel för den som saknar musikalisk talang!

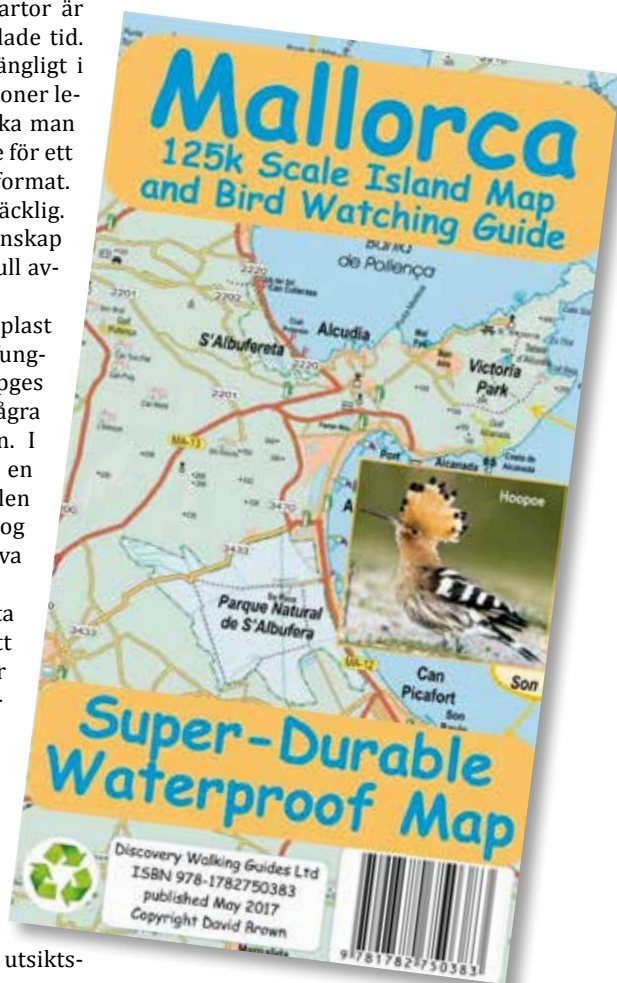
ARNE ÖHLSSON

Man kan nog fråga sig om papperskartor är helt out of date i denna digitalt präglade tid. Vi har all världens kartmaterial tillgängligt i mobiler och läsplattor. Och GPS-funktioner leder oss nästan alltid dit vi vill. Men ska man få en ordentlig överblick och förståelse för ett större landområde, då krävs större format. Den lilla skärmen blir helt enkelt otillräcklig. Traditionell kartanvändning och -kunskap är fortfarande rätt utan att för den skull avfärdas digitala hjälpmedel.

Än trycks kartor på papper eller plast och föreliggande över Mallorca ska fungera speciellt för fågelskådare. Den uppges också vara vattentålig. Ytterligare några liknande kartor finns på marknaden. I skalan 1:125 000 finns på ena sidan en fint detaljerad karta. Med den i hyrbilen bör man inte köra vilse. Man måste nog säga att bil är bästa sättet att uppleva det mallorciska landskapet.

Mallorca är en av världens största turistdestinationer sedan mer än ett halvsekel, med allt vad det innebär av exploatering, och de flesta besökarens upplevelser är långt från naturen. Trots det är Balearernas största ö givande för fågelintresserade med flera pärlor att besöka med purpurhöns och kamsöthöns, eleonorafalkar och härfåglar och åtskilliga andra. Lokal nummer ett torde vara våtområdet Parque Natural de S'Albufera på öns norra del med fina gångar, gömslen, utsiktspunkter och infocenter.

På kartans baksida finns vad som kanske kan kallas snabbguide med färgfoton och lite text avseende 51 arter. De viktigaste lokalerna listas och på kartsidan är dessa föredömligt tydliggjorda.

Norrlands bästa fågellokaler

Magnus Ullman,
Avium Förlag 2019
Flexoband 232 sidor
Naturbokhandeln 275 kr

För Skåneornitologen kan skådning i Norrland vara minst lika exotisk som skådning i Sydeuropa. Många häckande nordliga arter är rimliga att se under en veckotripp till Norrland: fjällripa, dalripa, fjällpipare, skärsnäppa, dubbelbeckasin, fjällabb, slaguggla, lappuggla, hökuggla, gråspett, tretåig hackspett, berglärka, rödstrupig piplärka, ringtrast, blåhake, lappmes, lavskrika, tallbit, lappsparr, ortolansparv, videsparv och dvärgsparr. Vissa är också nordsångare och blå-

stjärt. Förutom en spännande fågelfauna så erbjuder Norrland bitvis en fantastisk natur från fjäll, oändliga myrlandskap och gammelskogsområden till fjärdar och skärgård.

Norrlands bästa fågellokaler av Magnus Ullman beskriver 54 fågellokaler i Norrland. Vissa lokaler, såsom *Umeälvens delta och slätter*, täcker dessutom in ett antal sublokaler. Hälften av bokens lokaler finns i kustlandet, och resterande lokaler finns i skogslandet och fjällen. Såväl häcklokaler som rast- och sträcklokaler beskrivs. Raritetsmagneten *Rödskallen* i Lule skärgård saknas dock. En rad klassiska fjälllokaler är med i boken: *Abisko*, *Saivatuottar*, *Ammarfjällen*, *Stekenjokk*, *Ånnsjöfjällen*, *Mittåkläppen* och *Flatruet*. Detta stimulerar inför planeringen av en fjällskådningsexpedition.

Boken är den fjärde i sitt slag av Ullman. Den har samma layout och pärmar (flexoband) som sina tre föregångare: *Här tittar vi på FÅGLAR*, *Götalands bästa fågellokaler* och *Svealands bästa fågellokaler*, och detta trots att den är utgiven på annat förlag (Avium) än föregångarna (Hirschfeld förlag). Ullman har skrivit, fotograferat och gjort kartor, och Roine Magnusson har varit redaktör. I den rikstäckande fanns bara nio Norrlandslokaler med, men i *Norrlands bästa fågellokaler* beskrivs hela 54 lokaler. Boken är därför mycket efterlängtd. Det har saknats en väl-täckande fågelokalguide för Norrland.

Boken har foton från alla lokaler och rikligt med bilder på typiska fågelarter. QR-koder länkar till Artportalen och de senaste fågelobservationerna på lokalen. Varje lokal beskrivs med en fin topografisk karta med bynamn och symboler för reservats- och nationalparksgränser, parkeringsplatser, obsplatser och fågeltorn. Det går bra att navigera sig fram med bil enbart med hjälp av dessa kartor, och texten innehåller schematiska vägbeskrivningar. De som har GPS har glädje av bokens GPS-koordinater till rekommenderade parkeringsplatser för respektive lo-

kaler. Mycket användbart! Små kompassrosor i kartan anger i vilken vind som olika (kust-) observationspunkter är bäst. Exempelvis är sträckskådning vid Löruddens fyr bäst i vind från ostsektorn.

För varje lokal i boken återkommer fyra underkapitel:

- En *inledande beskrivning* av lokalen och dess kvaliteter
- *Årstiderna* - fågellivets karaktär över årstiderna, fyllig information med massor av exakta fynddata (höga antal med datum)
- *Lokalerna* – kort beskrivning av sublokaler, instruktioner om hur man hittar dit.
- *Fåglarna* – uppräknig av ett tiotal viktiga eller intressanta fågelarter eller artgrupper med tips om när och var man lättast ser dem.

Texterna håller jämn och bra kvalitet genomgående i boken. När jag läser om de lokaler jag själv besökt så känner jag igen mig och beskrivningarna känns korrekta. Det är en imponerande och faktsäckad bok som skånske Ullman har åstadkommit, låt vara med input från ett stort antal ornitologer som tackas i boken.

I slutet av boken finns kapitlet "Var hittar man arten?" som ger tips på lämpliga lokaler där man kan leta efter åtråvärda Norrlandsarter. Mycket användbart! Boken avslutas med ett register på 500 lokaler och sublokaler. Smaka på lokalnamn som "876-metersskylten", "Mellersta vägen", "Obbola industritipp" och "Östra tunnelmynningen" – de går knappast att hitta till utan Ullmans guidebok.

Jag slås av att texterna handlar mycket om fåglar, fåglars förekomst, rekordsiffror, lämpliga utgångspunkter, trevliga stigar och bra fågeltorn, men ganska lite om hur man lämpligen skådar på lokalen och hur man maximerar besöksupplevelsen. Alltså mycket *När*, *Vad* och *Var*, men ganska lite *Hur*. Det ställer krav på att läsaren kan värdera alla fynddata och själv förstår hur man skådar på varje typ av lokal. Ofta får man lägga lite pussel för att förstå vad en viss lokal kan ge. Ett exempel från beskrivningen av "Ånnsjön och Ånnsjöfjällen": I underkapitlet "Lokalerna" får man reda på att Snasahögarna är ett fågelrikt fjällområde som kan nås på två sätt (som beskrivs mer i detalj). Men i detta avsnitt står inte *hur* man lämpli-

gen skådar vid Snasahögarna, eller *vilka arter* man kan se och i *vilka biotoper* de i så fall finns. Snasahögarna är ju ett stort område. I ett annat underkapitel "Fåglarna", på samma sida, kan man under respektive text för fjällripar, fjällpipare, blåhake och snöspärv läsa att var och en av dessa kan ses bl.a. vid Snasahögarna. Att sedan dessa arter kanske inte finns i samma biotop vid Snasahögarna får läsaren själv känna till (eller läsa om i en fälthandbok) eftersom guideboken inte ger någon sådan information. Men kanske hade guideboken blivit alltför omfattande om även sådan här information skulle ha funnits med.

Många läsare gör kanske en rundtur med bil i Norrland, och skulle då ha glädje av rutt-förslag och tips på vilka lokaler man absolut borde besöka. Andra läsare vill ha tips på fjällvandringsrutter med mycket fågel. Kryssarna vill bege sig till ensliga lokaler för att vaska fram rariteter under hösten, men vart ska de åka? Tyvärr hittar jag inga tips i guideboken om rundturer, fjällvandringar, eller platser för raritetssatsningar. Inte heller finns regionala översiktskartor med lokalerna och huvudvägarna utritade som kunde underlättat ruttplaneringen. Man får nöja sig med den mycket enkla Norrlandskartan på bokens baksida och kombinera denna med sin bilatlas.

Det har alltid varit spännande att skåda fågel i Norrland. Med *Norrlands bästa fågellokaler* som följeslagare på resan är det nu dessutom möjligt att hitta rätt och veta vilka arter man kan förvänta sig att se. Jag kan inte annat än varmt rekommendera denna guidebok. Ullman har gjort det igen - tack för det!

MIKAEL ARINDER

The Red Kite's Year

Ian Carter (text)

Dan Powell (teckningar)

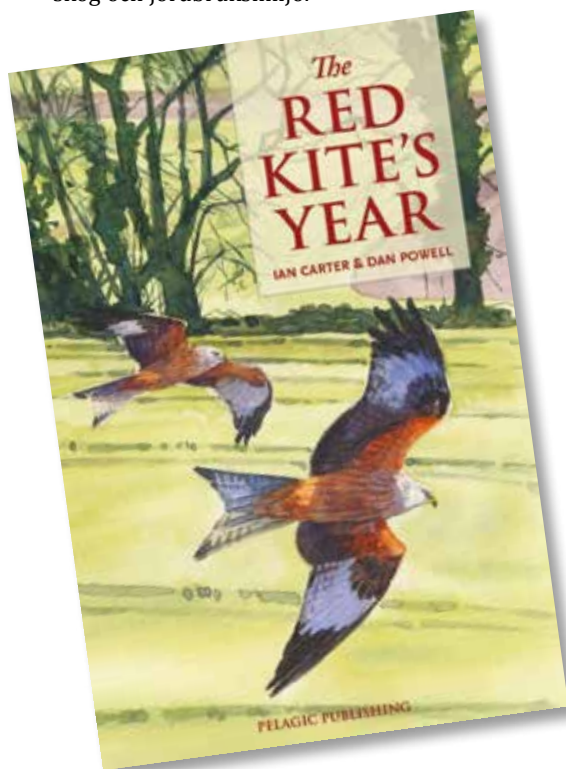
Pelagic Publishing 2019

Häftad 160 sidor

NHBS GBP 24.99

Den röda gladan är Skånes landskapsfågel och vi är lyckligt lottade som numera har relativt gott om dem. Totalt i Sverige finns det ca 2500 - 3000 par och övervägande delen bor i södra Sverige. Men det har inte alltid varit så. I början av 1970-talet fanns endast ett fåtal individer i Sverige då gifter och jakt höll på att få den att försvinna som häckfågel.

Denna graciösa och imponerande rovfågel har historiskt sett haft en god relation till människan som, genom sin strävan att utöka jordbruksmarker, skapat förutsättningar för gladans fortlevnad med ett blandat landskap av skog och jordbruksmiljö.

Förr, då man helt sonika slängde ut sitt matavfall på bygatan, var gladorna till stor nytta för människan då de höll rent från matrester. På så sätt hjälpte de till att motverka förorening och smittspridning i byarna.

Under senare delen av 1900-talet höll den röda gladan nästan på att försvinna då den, i likhet med andra rovfåglar, drabbades hårt av gifter i naturen samt att den jagades då den ansågs utgöra ett hot mot husdjur och organiserad fågeljakt. Idag är den röda gladan rödlistad och klassas som nära hotad av International Union for Conservation of Nature, IUCN (2018). Totalt i världen räknar man med att det finns knappt 30 000 par.

I boken *The Red Kite's Year* kan man följa de brittiska gladorna under ett kalenderår. Med hjälp av fantastiska teckningar av Dan Powell får vi titta in i en spännande värld. Det finns många entusiaster som bevakar gladorna och rapporterar in det de ser, så att vi får en djup inblick i en rovfågels vardag. Tack vare ett ambitiöst och effektivt projekt för att återinföra den röda gladan till områden varifrån den har försvunnit samt för att hjälpa den minskande populationen i andra områden, är nu Storbritannien det enda området i världen där de röda gladorna ökar i antal. Författaren Ian Carter har arbetat i olika rovfågelprojekt i Storbritannien och berättar på ett lättläst och trevligt sätt hur gladans liv ter sig där.

I förra numret av *Anser* kunde vi läsa om gärdsmygens äventyr under årets tolv månader. Nu är det alltså dags för en liknande historia om den röda gladan. Insprängt mellan kapitlen får vi mer information om hur situationen för gladan utvecklats i Storbritannien, det lyckade introduktionsprojektet, vilka hot den utsätts för samt vilken status den har idag, världen över.

Detta är en mycket behagligt skriven berättelse om de obehagliga saker gladan utsätts för genom åren. Tack och lov har det enträgna arbetet att hjälpa till att stärka stammen i Storbritannien burit frukt och framtiden ser relativt ljus ut. De underbara teckningarna och skisserna gör boken ännu mera njutbar.

EVA HJÄRNE

Att ta sig vatten över huvudet!

Vi har en holkpark på 40 holkar på fritidsområdet vid Spillepeng utanför Malmö.

Under åren 2008–2019 har vi ringmärkt ungarna och för talgoxens del handlar det om 154 förstakullar. Ytterligare totalt 16 andrakullar lämnar vi därhän i denna text.

Anledningen till dessa rader är en anmärkningsvärd kull 2019. Tidigare hade vi haft två 12-kullar (ringmärkta ungar) som största kullar (2014 och 2018). Dessutom har vi haft fem 11-kullar (varav två 2019). Totalt handlar det om 1103 levande ungar och snittet för de 154 häckningarna är 7,16 levande ungar vid ringmärkning. Under dessa tolv år har vi dessutom hittat 108 rötägg och 33 döda ungar i samband med ringmärkningarna. Ingen äggkull har konstaterats vara större än 12 och snittet är 8,1 (äggkullarna är detsamma som ringmärkta ungar plus eventuella döda ungar samt rötägg funna vid ringmärkningstillfället).

Tolv ägg och tolv levande ungar var alltså det rådande rekordet när jag kom till holken som heter Norra Skridskoallén den 1 juni 2019. Det var lagom stora ungar i holken och de började plockas ut. När den tolfte hamnade i påsen konstaterade jag ett tangerat rekord. Men det fanns ju fler! Så unge nummer 13, 14, 15 och min själ också 16 hamnade i påsen. Därtill fann handen två döda ungar och ett rötägg. Totalt hade det alltså lagts minst 19 ägg i holken varav 18 hade kläckts! Snacka om rekordputsning!

De 16 ungarna ringmärktes snabbt och jag lämnade platsen. Honan var närvarande och hon var irriterad. Jag hade noterat att det peps i holken vid ankomst och det brukar bero på hungriga ungar. Tro nån det! – med så många munnar att mätta. Det var därför väntat att ytterligare några skulle dö innan kullen var redo för utflykt. Holken bevakades försiktigt de kommande

Foto: Patric Mårtensson

dagarna. Det räckte med att besöka platsen och höra pipen för att förstå att åtminstone några ungar ännu var kvar i livet. Den 4 juni peps det i holken, men jag kunde också förnimma en svag liklukt – fler hade alltså dött. Nya besök gjordes 7, 9 och 11 juni men holken öppnades inte – jag vågade inte eftersom ungarna borde vara stora nu. Då riskerar man att kullen sprängs och att ungarna flyger ut för tidigt. Den 13 juni var det emellertid tyst och när holken öppnades var den tom. Fast inte riktigt tom. Nedtrampat i bomaterialet låg sju döda ungar. Av 19 ägg och 18 kläckta ungar blev det alltså bara nio som växte upp och kunde lämna holken.

Våra holkar är tämligen stora och har inermåtten 14x14 cm. Möjligen är detta en bidragande orsak till den stora kullen. Men de flesta jag talat med förmodar att två honor varit inblandade och jag sällar mig till den teorin. Huruvida fler än två individer matade är dock okänt. Så långt sträckte sig inte mina efterforskningar. Om någon har haft en liknande eller större talgoxekull är ni välkomna med en kommentar.

KENNETH BENGSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Stora Storksläppet 2019

I år släpptes 86 ungstorkar ut från hägnet i Hemmestorps Mölla 27 juli.

Ytterligare ett femtontal storkar släpptes något senare.

Tillsammans med drygt 100 ungar i de friflygande storkarnas bon blev årets kull nästan 200 storkungar stor.

Med andra ord ett mycket lyckat år!

Text: Staffan Åkeby

Foton: Per-Erik Larsson, Anders Larsson & Christer Neideman.

I ett vackert men ganska blåsigt högsommarväder och i riktigt stark värme kom det som vanligt en stor publik till Hemmestorps Mölla utanför Veberöd. Ett stort uppbåd av volontärer slussade besökarnas bilar in på den utökade parkering, sedan vidare till entrén och in på Möllans stenlagda gård. Där serverades det kaffe/soft och kakor i långa banor, allt ingick i entrépriset!

Över 600 besökare räknades det in under dagen, det blev alltså inget nytt publikrekord detta år. Den intresserade publiken fick fyllig information om storkarna och om projektets arbete av engagerade volontärer och man kunde även bli medlem i Storkens Vänner. Besökarna kunde köpa storksouvenirer och för de yngre fanns det en egen uteateljé där man fick rita egna storkar. Arvodet till konstnärerna var en genuint äkta storkfjäder! Nytt för i år var att Skånes Ornitologiska Förening hade ett eget tält med info och försäljning av SkOF-ryllar.

Linda Birkedal är ordförande i Naturskyddsföreningen Skåne och i Storkprojektet. Hon intervjuade bland annat projektledare Petter Albinson inför utsläppet. Många ville ha bästa platsen för att kunna ta bra bilder på storkarna när väl det stora ögonblicket inträffade då grinden öppnades.

När Petter drog i det långa snöre som öppnade den stora grinden ut mot friheten tog det inte många sekunder innan de första storkarna vågade sig ut och så småningom hade alla lämnat voljären. De tog ganska omgående till vingarna i det flygvänliga vädret och de skruvade sig elegant uppåt på sina oprövade vingar! Nu väntar dem en lång resa söderut och så småningom en återkomst till Skåne som vuxna och häckningssugna storkar om ett par år, om allt går väl för dem!

Storlom i kök och fasan i grill

I denna bok berättar Kenneth Bengtsson med humor och inlevelse om ett kanske mindre vanligt sätt att bedriva sitt fågelintresse på – ett sätt där utövarna bokstavligen har fåglarnas öden i sina händer. Det handlar om fågelrehabilitering eller kanske bättre uttryckt – hjälp åt nödställda fåglar.

Under de 22 år som Fågelskydd Spillepeng* hittills varit verksamt har mer än 6 000 unika fågelindivider passerat genom de aktivas händer. I 44 korta kapitel berättas om några av dessa fåglars öden.

Det är spännande inblickar i vad som kan hända i fåglars liv, inte minst för de fåglar som lever nära oss människor. Berättelserna visar också att hjälpsatser kan betyda mycket, både för fågeln ifråga och för den engagerade allmänheten.

Boken ges ut av Skånes Ornitologiska Förening. Den kan beställas via www.skof.se och kostar 90 kronor plus porto (54 kronor).

* Fågelskydd Spillepeng är ett samarbetsprojekt mellan SkOF och Sysav.

Kontakt med Kenneth Bengtsson

0702 661466 eller kenneth.bengtsson1@comhem.se

Fru Möllers trut är siktad

Ni som läst vår bok *Storlom i kök och fasan i grill* minns kanske kapitlet om Fru Möllers trut. Det handlar om en svag silltrut som hittades av nämnda Fru Möller i Arlööv i juni 2013 och som vi vårdade för det vi kallar måssjuka i en knapp vecka. Måssjuka måsar är svaga och har slappt hängande vingar. Den fick B-vitamin och kvicknade till oväntat fort. Silltruten var redan ringmärkt och det med dansk ring samt en blå färgring med tecknen V660. Den var märkt som bounce på Hirsholmene, nära Skagen 2009 och alltså fyra år gammal. Vidare info från ringmärkaren berättade att den hade setts i både Spanien och Frankrike före besöket i Arlööv.

Anledningen till att silltruten fick ett kapitel i boken var att den avlästes levande i Tyskland i september 2018. Vi fick alltså en bekräftelse på att vår vård hade lyckats. Men det skulle bli ännu bättre. Och nervkittlande!

Onsdagen 24 juli 2019 siktades en färg-ringmärkt silltrut på reveln vid Spillepeng.

Färgmärkta fåglar försöker vi alltid att avläsa och det sker ofta med hjälp av kamera. Bilen ställdes därför i fotoläge intill stängslet och silltruten zoomades in. Då lade den sig ner! Tusan också! Trutar kan ligga länge och de kan också flyga så fort de reser sig. Men jag väntade och oväntat snart reste silltruten sig. Den tog då ett par steg och ställde sig alldeles bakom en gråtrut. Benen var återigen väl dolda och jag vågade inte flytta bilen för en annan vinkel. Ny väntan alltså.

Till sist flyttade gråtruten sig och kameran kunde arbeta. Fotona blev inte knivskarpa men tillräckligt bra för att koden V660 kunde bekräftas. Nu smög sig tanken på: det kunde väl inte vara – nej det verkade allt för osannolikt. Men kollas borde det ju. Och min själ så var det Fru Möllers trut! Ett återseende på Spillepeng som hette duga och som förgyllde resten av dagen.

KENNETH BENGTTSSON
FÅGELSKYDD SPILLEPENG

Men så lade sig silltruten ner!

Och så ställde en gråtrut sig i vägen!

Men till sist bekräftades koden.
Foton: Kenneth Bengtsson.

Missfärgade kajor

Kenneth Bengtsson skrev i senaste *Anser* (Bengtsson 2019) högtintressant, välformulerat och synnerligen välillustrerat om kajor med färgfel.

I stort sett samtliga av Bengtssons fotograferade kajor uppvisar färgfelet gradvis grånande, näst efter färgfelet brun, troligen den vanligaste missfärgningen hos fåglar (Ullman 2018). De fåglar som exempelvis i Artportalen uppges ha färgfelet *leucism* har i själva verket vanligen något av färgfelen brun eller gradvis grånande. Hos leucistiska fåglar är de vita fjädrarna ofta tämligen symmetriskt spridda och uppträder gärna på huvud, vingspetsar och buk medan de hos gradvis grånande fåglar är fördelade mer eller mindre på måfå.

Till skillnad från färgfelet brun – regelbundet förekommande och lätt iakttaget hos starar i juvenil dräkt – uppträder inte gradvis grånande hos fåglar i sin första dräkt utan tidigast i den följande dräkten efter första ruggningen.

Orsakerna till gradvis grånande är fortfarande oklara, men i vissa fall kan det röra sig om en naturlig del av åldrandet. Därför är det ytterst intressant att alla Bengtssons gradvis grånande kajor med känd ålder var 14 år eller äldre. Samtidigt har inte någon av alla kajor Bengtsson hanterat och som varit yngre än 14 år uppvisat detta färgfel. Det stärker oneligen hypotesen att denna missfärgning åtminstone hos kajor har med åldern att göra.

Kaja med färgfelet gradvis grånande. Vita fjädrar är fläckvis spridda på måfå över olika delar av fågeln. Skåne, december 2009. Foto: Magnus Ullman.

Kanadagås med färgfelet gradvis grånande som hos kanadagås ofta uppträder på huvudet. Skåne, januari 2016. Foto: Magnus Ullman.

Förutom hos kaja förekommer gradvis grånande regelbundet bland annat hos sothöna, koltrast, gråsparv och inte minst kanadagås.

Referenser

Bengtsson, K. 2019. Brokiga kajor. *Anser* 58(2): 24–28.

Ullman, M. 2018. Missfärgade fåglar. *Fauna och Flora* 113(4): 2–8.

MAGNUS ULLMAN
BRANTEVIK

Kommentar från Kenneth Bengtsson:

Efter att texten i *Anser* 2019:2 publicerats har jag avläst ytterligare två kajor med färgfelet gradvis grånande (som jag nu vet att det heter). De båda avlästes och fotograferades i Pildammsparken i början av juli 2019 och de var ringmärkta som ungar i samma park 2000 resp. 2001, och var alltså 19 resp. 18 år gamla (eller 20K resp. 19K).

Kaja med ringnr 6200458 – 19 år gammal i juli 2019.

Kaja med ringnr 6200888 – 18 år gammal i juli 2019.

Puffarazzi!

Paparazzi är ett italienskt ord som (i plural) är vida spritt, så även hos oss. Det betecknar som bekant de fotografer som letar upp och smyger på kända personer för att ta bilder på dem, något som i hög grad är ekonomiskt lönande. Kan bilderna avslöja något "snaskigt", desto bättre i den branschen. Beteendet påminner om storviltjägares som också, men så mycket värre med dödliga vapen i stället för kameraobjektiv, lider av föreställningen att de åstadkommer något bra. Men vad är då *puffarazzi*?! Med brittisk humor har *The Royal Society for the Protection of Birds* (RSPB) skapat detta ord i engelska språket. Det anspelar på *puffin*, d.v.s. lunnefågel.

Det hela är ett litet projekt som går ut på att uppmuntra allmänheten att ta foton på lunnefåglar och skicka dessa till RSPB. Lunnefåglar häckar på ett flertal platser på Brittiska öarna och en så populär fågel att kolla upp är uppmuntrande. Vem kan undgå att charmas av lunnefågeln med dess fantastiska näbb, som också används i lunneparets hälsningsceremonier? Vi tycker att näbben ger den ett clownartat utseende, den har en upprätt hållning och är så distinkt i svart och vitt. Allra "coolast" är den när den kommer tillbaka till bohålan efter en fisketur. Då hänger små fiskar från näbben, ibland som en slokmustasch, på båda föräldrarna. Ett gammalt tvisteämne är frågan hur den kan hålla fast den första eller de första fiskarna när den fångar nästa. Vi vet ju nu hur den hänger fiskarna på små "krokar" och hur den kan öppna näbben lagom mycket för att gripa och hårbärgera en rejäl fångst. Det är här *puffarazzi* kommer in i bilden med sin fotodokumentation. Hur många fiskar brukar en lunne flyga med, och vilka arter har den fångat? Många bilder tagna på de återvändande

lunnarna kan avslöja mer om detta och bidra med värdefull information.

Födan består mestadels av tobis, ett namn som avser flera *Hyperoplus*-arter. Även kombinationen tobis och liten bläckfisk i lunnefågelnäbb har dokumenterats. De kan fiskas några tiotals mil från kusten och inte bara inom den radie på ett par mil som man tidigare trott. Är fångsten god kan det bli litet av en festmåltid i bohålan eftersom ungen inte har några syskon. Mer än mätt blev nog den unge vars förälder avslöjades på ett av projektets foton med 26 (!) tobisar i näbben. Även med vanligtvis kanske ett halvdussin fiskar i matleveransen blir det en hel del, eftersom ungen matas mellan fyra och tio gånger per dag. Hur snabbt den växer beror starkt på matens kvalitet och mängd och det kan vara inom ett spann på 34 – 60 dagar innan den är flygg. Då vill det också till att stigande havstemperaturer i Nordsjön och Atlanten inte leder till sämre tillgång på fisk.

Puffarazzi-projektet är ett fint publikt initiativ som bidrar med värdefull kunskap och engagerar människor på ett mycket trevligt och harmlöst sätt. RSPB (med skärfläckan som logga och som är BirdLife Great Britain) har ett medlemsunderlag på mer än miljon, så nog kan sådana här projekt bli givande. Det fortsätter 2020 efter höstliga och vintriga månader på öppet hav för lunnefågeln.

För de lunnefåglar som föddes 2019 blir första häckningen aktuell 2022 eller 2023. Upp emot 60 procent av dem söker upp sina kläckningsplatser. Hur de hittar dit efter tre eller fyra år, när de vanligtvis bara sett det vida havet, är fortfarande ett mysterium.

ARNE OHLSSON
LUND

Finjasjöns vita häger

Jag har haft lite koll på Finjasjöns blå juvel, kungsfiskaren, i några år nu, och inför sommarens fotoutflykt var jag tvungen att ta bort lite av den vass som håller på att ta över min lilla vik. Väl på plats – av med byxor och skor och vada ut i sjön iklädd kalssonger och en T-shirt! Det är ingen vacker syn men som tur är finns massvis med insynsskydd. Efter två timmars arbete är jag ganska nöjd.

En tanke som slår mig är att få se en av ägretthägrarna som håller till någonstans i sjön.

Fotograferade dem redan i höstas på lite för långt håll men vill gärna ha dem på tjugo-tjugofem meter.

Den avklippta vassen använder jag som underlag att ställa tältet på, då det av naturliga skäl är ganska vattensjukt.

Sen låter jag platsen vara i fred i fjorton dagar innan jag testar. En koll på väderleksprognosen, som visar fint väder lördag morgon, och nu blir det av. Klockan ställd på 03.15. Morgonkaffe och lite frukost innan jag beger mig till Finjasjön för att gå den lilla promenaden till sjön.

Mycket dagg gör att jag blir dyngblöt om byxorna men vad gör det, det torkar igen.

Tältet är uppsatt och allt är förberett: mackor, kaffe, stol, stativ och kamera. Väntan, väntan och åter väntan, ljuset börjar bli bättre, men tyvärr så kommer det som

alltid dimma vid sjön så här års.

En ensam gråhäger fiskar på lagom avstånd. Kungsfiskaren är bakom ryggen men syns inte. Sävsångaren sjunger fortfarande trots att vi är i mitten av juli. Solen visar sig bakom ryggen men dimman gör att ljuset blir ganska matt. Ute i sjön ligger simänder och skäggdoppingar.

Plötsligt kommer den gående. Ägretten som jag väntat på. Ser mig inte och fiskar som om inget hade hänt. Tar lite bilder på fiskafänget innan den tar till vänster in bakom bladvassen.

Den är borta ett tag men kommer sedan gående rakt emot mig.

Nu kan man bara hoppas, en stubbe i vattnet blir perfekt som ståplats att putsa sig på. Nu kan jag få mina bilder på bara tio-femton meters avstånd. Faktiskt lite för nära men perfekt vänd mot mig.

Förresten, kungsfiskarna har jag nästan glömt, men de var där på besök lite senare. Två ungfåglar. Hägern var snäll och stannade en timme till.

TEXT & FOTON: BO-GÖRAN ANDERSSON
TYRINGE

Fåglar som bor både här och där

Flyttfåglar har du säkert hört talas om. För det är ju så att de flesta fåglarna flyttar till en annan plats under hösten och över vintern. En del flyttar jättelångt bort – till Afrika eller Asien – medan andra nöjer sig med andra länder i Europa. Eller flyttar från norra Sverige till den södra delen. Det finns alltså väldigt många olika typer av fågelflyttning och många forskare har undersökt hur det fungerar. Idag vet vi mycket, men alls inte allt. Fåglarnas förmåga att flytta och att hitta dit de ska bjuder fortfarande på överraskningar och nya frågor.

Varför flyttar fåglarna då? En anledning är att överleva vintern och det gör man lättast i ett varmare klimat. Tillgången på mat är en annan anledning och för t.ex. insektsätare är det ju absolut nödvändigt att det

finns insekter att äta. Då är Sverige inget bra land under vintern. Fast en del insektsätare kan ändra matvanor under vintern och istället leva på frön, bär och frukter. De kan också hitta en del små spindeldjur och insektspuppor i skrymslen och vrår. Då behöver de inte flyga ända till Afrika utan kan nöja sig med södra Sverige eller andra länder i Europa. Rödhake, gårdsmyg och sidensvans är exempel på sådana fåglar.

Den fågel som flyttar allra längst är silvertärnan. Under sommaren kan den föda upp sina ungar ända uppe på Grönland. Men när detta är gjort flyttar de söderut och många av dem ända ner till Antarktis. Silvertärnor som är ringmärkta i Sverige har hittats så långt bort som Australien och Nya Zeeland.

Sidensvansen är insektsätare om sommaren men lever på frukt och bär om vintern. Foto: P-G Bentz

Silvertärnan flyttar allra längst – ända ner till Antarktis. Foto: P-G Bentz.

Andra fåglar flyttar bara en kort bit – det kan vara från skogen till villaområdet intill. Där brukar det ju finnas människor som matar dem. Mesar och nötväckor är exempel på sådana fåglar. En del fåglar flyttar längre bort under kalla vintrar medan de kan stanna i Sverige om vintern blir mild – flera arter änder och gäss är exempel på detta.

Man kan fråga sig var "hemma" är för många fåglar. Tänk på göken t.ex. Den kommer till oss ganska precis 1 maj och lever här under knappt tre månader. För redan i juli flyttar de flesta av föräldrarna tillbaka mot Afrika. Deras ungar (som ju andra fåglar fött upp) flyttar senare i augusti och september. Gökarna tillbringar alltså mer än halva året i Afrika. Är det då en afrikansk fågel som bara besöker oss för att lägga ägg och få ungar? Eller är den en svensk fågel som tar väldigt lång semester? Sanningen är att fåglar är uni-

versella. De känner inga gränser och bor där de finns för tillfället.

Fåglarnas flyttning är alltså ett komplicerat ämne och vi kan bara ge några få exempel här. Vi avslutar därför med en flyttningsstrategi som kallas för trappstegsflyttning. Fiskmåsar har sådan flyttning. Det innebär att fiskmåsar från, låt oss säga Finland, flyttar till Skåne medan de skånska fiskmåsar flyttar ungefär lika långt. De hamnar då i Belgien ungefär. Fiskmåsar sprider alltså ut sig och då räcker maten till alla.

KENNETH BENGTLSSON
ARLÖV

Gillian Bates

Gillian Bates är en brittisk textilkonstnär som skapar broderade konstverk inspirerade av omgivningarna där hon bor.

Det är motiv där linjer skapar scener från kusten såväl som intrikata broderimönster som avbildar fåglar och andra vilda djur.

Som barn kunde jag spendera alla mina fickpengar på skissblock, pennor, färger, ja allt konstnärsmaterial som jag kunde finna. Men det var först när jag närmade mig 30 års ålder som jag beslutade att ta mitt skapande mer på allvar. Jag började på ortens konstskola där jag uppmuntrades att läsa till examen i textilkonst. Jag hade turen att ha fantastiska handledare som verkligen inspirerade mig att finna min stil och uppmuntrade mig att ta nya steg. Efter examen var jag fast besluten att i praktiken omsätta vad jag lärt, och sedan 2008 är jag textilkonstnär och -designer på heltid. Det har jag aldrig ångrat.

Jag upptäckte konsten att arbeta med stygn under studietiden. Jag köpte en gammal och välanvänd Bernina från 1950-talet och blev genast förtjust i arbetet med att använda symaskinen för att skapa motiven. Jag har alltid älskat att skissa, teckna och måla och inriktade mig först på detta men började alltmer titta längtansfullt på vad textilgruppen skapade. Jag fann konstnärlig frihet och mångsidighet i arbetet med textil.

Jag arbetar nu med en kombination av att teckna för hand, att brodera med symaskinen och avslutar med traditionellt utförda handstygn. Alltid har jag uppskattat de naturliga omgivningarna som motiv,

vare sig det är traktens arkitektur eller vilda djur. Jag finner alltid något som inspirerar till nästa verk.

Mina mer intrikata broderier av djur utvecklade jag från de enklare landskapsmotiven när jag ville fördjupa motiv och struktur i det jag skapade. Jag försökte mig på fåglar och förvånades över hur lätt mina stygn blev som fjädrar. På flera sätt bygger jag upp lager av material, först med akrylfärg direkt på tyget, men bara lätt. Det blir hjälplinjer för stygnens placering. Sedan skapar jag med symaskinen sektioner med färg genom att "köra" fram och tillbaka vilket ger en bild av stygnens riktning. Och som sagt, jag finslipar verket för hand och ser då hur varje stygns placering är viktig. Detta noggranna val av mer än en teknik är det som gör att motivet ser så levande ut.

Jag använder också skissblock. Det lämpar sig fint för att experimentera med nya

idéer till motiv, storlek och färger innan skapandet i textil börjar. Detta är viktigt eftersom jag kan skapa unika motiv i textil från mina egna teckningar och det ger en ovärderlig bild av en fågels form. Min inspiration kommer från det vardagliga, kanske banala, som en muntert kvittrande liten sparv. Jag känner för att förära honom en del i min konst.

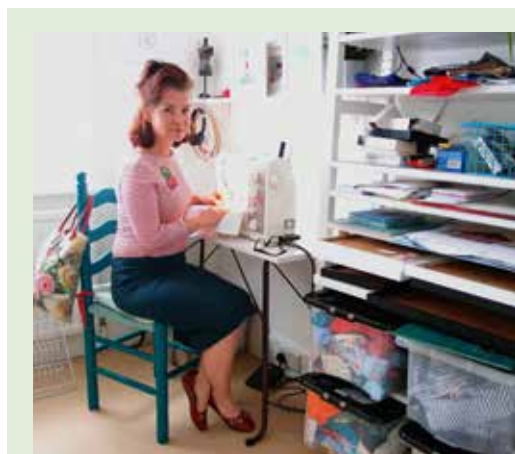
Det är alltid fascinerande att se en varelse bildas på tavlan, den ser ut att ha sin egen personlighet. Ibland ger jag den namn och det är nästan trist att se den lämna min ateljé.

Jag har haft utställningar även internationellt och har också skapat verk speciellt för stora varumärken som John Lewis, Zespri och The View from the Shard. Mer finns på min hemsida.

(Översättning: Arne Ohlsson)

Gillian Bates (född 1974)

www.gillianbates.textiles.com

gillian_bates@hotmail.co.uk

Gillians verk:

1. Two Magpies. Detail. (Sidan 56).
2. Kingfisher. Detail. (Sidan 57).
3. Puffins. Detail. (Föregående uppslag).
4. Peacock. Full. (Ovan).
5. Barn Owl. Full. (Motstående sida).

PROGRAM HÖSTEN 2019

Välkommen till SkOFs måndagskvällar på Ekologihuset, Sölvegatan 37 i Lund!

Föredragen börjar kl. 19.00 och sista insläpp sker ca kl. 19.15. Därefter går det inte att komma in eftersom ytterdörren är låst. Parkering sker enklast på P-platsen vid Sölvegatan 22 F (strax öster om Ekologihuset). Infart från öster via Ole Römers väg. Denna parkering är fortfarande gratis efter kl. 18 medan parkeringen vid Naturvetarvägen numera är avgiftsbelagd dygnet om.

21 oktober – Magnus Ullman:

”Kartorna i Handbook of Western Palearctic Birds”

I *Handbook of Western Palearctic Birds*, Passerines (Shirihai & Svensson, 2018) finns ett helt nyproducerat kartmaterial som visar häckning, övervintring och viktigaste flyttrutter för alla arter. Helt nytt är dessutom att fågelarternas olika raser markerats direkt i kartan för bästa överskådlighet. Vi tittar närmare på:

Gränserna för ”The Western Palearctic” – Varför går de där de går?

Hur ritas man kartor – papper och färgkriter eller dator?

Vilka källor använder man för att avgöra en fågels utbredning?

Gränserna för fåglarnas olika raser direkt i kartorna – Hur ser det ut?

Vad kan man läsa ut ur kartorna – några exempel från Norden på olika övervintrings- och flyttningsstrategier.

Dessutom visas några exempel på utbredningsområden som ritats om parallellt med arbetet med bokens kartor, tack vare att fågelarter splittats med ökade kunskaper som följd.

Vi tittar på några ”hemliga” utbredningskartor – kan du avgöra vilken art bara genom att se kartan? Förutom själva kartorna visas också ett antal fina foton på spännande fågelarter, svenska och mer exotiska. En av de nyligen splittade arter där ny kunskap vuxit fram är iberisk gransångare. Vi avslutar med en genomgång av hur man känner igen denna svåra art.

28 oktober – Brutus Östling:

”Under Afrikas himlar – om den hotade faunan i Afrika”

En vidsträckt resa på de utsatta afrikanska savannerna. Med gripande berättelser och bilder låter Brutus Östling oss följa de afrikanska vildhundarna men också fåglar och andra djur i deras livsmiljöer. Det är inte bara tjuvjakten på alltifrån antiloper till lejon och noshörningar som utgör ett hot. Afrika utgör världens sista råvarureserv, och många av de vildmarker vi under mer än ett halvsekel trott vara skyddade säljs ut av fattiga länder för exploatering.

4 november – Linda Niklasson:

”Fågellivet i Donaudeltats magiska ljus”

Linda visar bilder och berättar om sin resa till Europas största våtmark, Donaudeltat vid Svarta havet, med fokus på fotografering av fåglar. Tidiga morgontimmar och sena kvällar på deltats kanaler gav magiskt ljus och många upplevelser av det rika fågellivet. I deltat lever inte mindre än 300 fågelarter och bland annat häckar här den vita pelikanen. Bronsibis, skedstork, stytlöpare, biätare, vitvingad tärna, svarthuvad trut, dvärgskarv och 6 olika hägerarter är några av arterna som bilderna kommer att visa. Linda är född på Listerlandet i Blekinge, bosatt i Bromölla vid Ivösjön och aktiv i Nordöstra Skånes fågelklubb sedan slutet av 90-talet.

PROGRAM HÖSTEN 2019

11 november – Leif Björk:

"Fjärilar och fåglar i fjällvärlden"

Leif har under senaste åtta åren tillbringat många dagar i Lappland och inventerat fåglar och fjärilar, både i fjällen och i fjällnära områden. Det blir film, bilder och berättelser om vad han sett och upplevt i naturen i nordligaste Sverige, från Pite lappmark upp till Torne lappmark.

18 november – Fredrik Haas:

"Hur går det för kustfåglarna i Sverige?"

Inte sällan och inte utan anledning beskrivs tillståndet i haven och längs kusterna i dystra ordalag. Den kustfågel som i Sverige kanske fått mest uppmärksamhet är ejdern, som minskat kraftigt i antal under de senaste 20 åren. Men hur är det med alla de andra sjöfåglarna?

Sedan år 2015 finns ett nationellt program för att övervaka populationsutvecklingen hos häckande kustfåglar. Inte mindre än 200 2x2 km rutor är utplacerade längs Sveriges kust (två i Skåne) och dessa inventeras mer eller mindre årligen. Genom att knyta an denna med äldre inventeringar har det varit möjligt att studera populationsutvecklingen för ett stort antal arter från början av 1990-talet fram till idag. I föredraget kommer jag att berätta om hur dessa trender ser ut, försöka att åtminstone delvis förklara vad de beror på och göra jämförelser mellan artgrupper.

25 november – Staffan Åkeby:

"Storkprojektet"

Storkprojektet i Skåne går lysande: Inte på över 100 år har det kläckts så många storkungar som i år. Storkårets kulmen är det samlade utsläppet av årets alla ungar då många volontärers gemensamma slit ger lön för mödan. Storkprojektet drivs gemensamt av Naturskyddsföreningen Skåne och SkOF. Staffan Åkeby från projektets ledningsgrupp berättar om storkens biologi och historia och om projektets arbete.

2 december – Hans Larsson:

"Att måla fåglar"

Hans är född i Gambia 1976. I huvudsak uppvuxen i Staffanstorps och numera bosatt på Österlen. Fågelmålar sedan barnsben och förtjust i alla fåglar men kanske extra imponerad av flyttfåglar.

Hans kommer att prata om för- och nackdelar med att vara fågelmålar, om dyrköpta lärdomar och värdefulla insikter. Det blir en del redogörande för det tunga sjuåriga arbetet med en trut- och måsbok och det rimliga – eller orimliga – i att ta på sig samma uppgift en gång till, tio år senare.

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM HÖSTEN 2019

Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

Datum	Programpunkt	Arrangör
September		
2	Måndagsexkursion till Höganäs. Samling kl. 18.00 City Gross.	KOF
3	Fåglar i Malmös närhet. Samling 18.00.	MO
7	Rovfåglar vid Näsbyholm och Börringe. Samling kl. 07.00 ICA Kvantum i Hörby.	Gjuse
7	Långexkursion till Falsterbo, kl. 07.30-18.00.	
	Föranmälan till Lennart Björkquist 0703 32 31 29.	GBF
8	Sträckskådning med Greger Flyckt. Samling kl. 06.30 parkeringen Juleboda.	NöSkF
9	Måndagsexkursion till Ängelholm. Samling kl. 18.00 ICA Maxi.	KOF
14	Rovfåglar som sträcker i Falsterbo. Samling kl. 08.00.	Gladorna
14	Skånes västkust, vadare och sjöfågel. Samling biblioteket i Ystad kl. 08.00.	Co
15	Falsterbo med ringmärkningsguidning kl. 08.00.	
	Endast för medlemmar. Föranmälan till Sven-Erik.	MO
15	Rovfåglar i Falsterbo. Samling kl. 07.00.	LFK
15	15 års fågelskådning längs Linnérundan!	
	Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
18	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 08.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
21	Höstdfåglar med Hans Cronert.	
	Samling kl. 06.30 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
22	Finjasjön och Hörlinge ångar. Samling kl. 06.00 City Gross Höör.	Gjuse
25	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
28	Höstdfåglar i Ulrikas hemmamarker.	
	Samling kl. 08:45 vid samåkningsparkeringen i Arkelstorp.	NöSkF
28	Vindexkursion. Samling kl. 08.00.	Gladorna
Oktober		
2	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
5	Euro Bird Watch med Emil på Näsby fält.	
	Samling kl. 08.00 parkeringen vid Norra Lingenäset.	NöSkF
5	Falsterbo. Samling i Gårdstånga kl. 06.00.	Gjuse
6	Sövdesjön runt. Samling kl. 08.00.	LFK
6	Eskilstorps ångar. Samling 09.00.	MO
6	Euro Bird Watch med Janne vid Friseboda.	
	Samling kl. 08.00 parkeringen Friseboda.	NöSkF
9	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
12	Vindexkursion. Samling kl. 08.00.	Gladorna
13	Exkursion till Falsterbo. Samling Olympiaskolan kl. 06.00.	KOF
16	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
19	Ringsjön runt. Samling kl. 07.30 på Idrottsplatsen i Snogeröd.	Gjuse
19	Gislövshammar, höststräck. Samling parkeringen Gislövshammar kl. 08.00.	Co
20	Mer sträckskådning med Greger Flyckt,	
	Samling kl. 07.30 parkeringen Juleboda.	NöSkF
20	Fåglar i Foteviken. Samling kl. 09.00.	MO
23	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
26	Vindexkursion. Samling kl. 08.00.	Gladorna
30	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM HÖSTEN 2019 – FORTS.

Datum	Programpunkt	Arrangör
November		
2	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
2	Kullaberg, beroende på om det blåser. Samling kl. 06.00 vid Stockamöllan.	Gjuse
3	Vindexkursion. Samling kl. 08.00.	LFK
10	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
16	Baskemölla, kvarvarande och sena flyttfåglar.	
	Samling P-plats campingen kl. 09.00.	Co
16	Gedings mosse. Samling kl. 08.00.	Gladorna
17	Fåglar vid Lundåkrabukten. Samling kl. 09.00.	MO
17	Fåglarna längs Linnérundan.	
	Samling kl. 09.00 p-platsen naturum Vattenriket, Kristianstad.	NöSkF
24	Gåsspaning. Samling 07.00 ICA Kvantum i Hörby.	Gjuse

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
 Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
 Samlingsplats: ICA Maxi (fd Brännborns), Ängelholm
 Kontaktpersoner: Mats Peterz, 0706 47 31 21, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
 Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
 Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, lgrn@bredband.net

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
 Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
 Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (NÖSKF) www.spoven.com
 Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
 Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45, evert.valfridsson@naturskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
 Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
 Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTTHRAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
 Samlingsplats: Meddelas i programmet.
 Kontaktperson: Bengt Celandier, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
 Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
 Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, mOnick@hotmail.com
 Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

SkOF:s vinterfågelsafari 2019

Den 19 januari 2019 gick SkOF:s årliga vinterfågelsafari av stapeln. I årets upplaga deltog 29 personer fördelade på nio olika lag. Fem av lagen höll sig till en viss kommun, med två lag i Lund, ett i Staffanstorp, ett i Höör och ett i Höganäs. Ett lag skådade enbart i nordvästra Skåne, medan resterande tre lag rörde sig över ett större område i västra Skåne.

Att vintern varit mild visade sig inte minst vid genomgången på Ekologihuset i Lund på kvällen, då det kunde konstateras att lagen tillsammans hade fått ihop inte mindre än 135 arter. Ett ovanligt högt antal och ett tecken på att det fanns kvar mycket fågel i landskapet. Flest arter kom laget Yes BåX bestående av Lennart Engman, Ulf Ståhle, Patrik Söderberg och Henning Svendsen upp i, med en totalsumma på 94 arter. Ett starkt resultat som gav seger i totalklassen efter en dag i nordvästra Skåne. Andraplatsen gick till Kraipe renslakteri med 85 arter

(och ett par utslagsarter mer än Twisted Twitchers som kom upp i samma artantal). Inget av dessa lag höll sig till någon särskild kommun, så i kommuntotalklassen var det andra lag som gjorde upp. Närmare bestämt stod det mellan de båda Lundalagen, där slutligen Gladorna, bestående av Monica Pedersen, Brita Westrup, Inger Svensson och Marie-Louise Bárány, landade på 65 arter och tog hem segern. Detta med en art mer än det konkurrerande Lundalaget Horse Island Twitchers, vilka således kom tvåa. I kommunindexklassen, där det gäller att se så stor andel som möjligt av kommunens januariarter, blev det Staffanstorpskvartetten, bestående av Staffan Nilsson, Henrik Jonsson, Simon Fors och Karl-Erik Splittorff, som segrade med 60 % av index i Staffanstorps kommun. Andraplatsen gick till laget i Höör, Skåda först och Höör sen, vilka kom upp i 55 % i sin kommun.

Två för tävlingen nya arter tillkom, i form av

I kommuntotalklassen stod Marie-Louise Bárány, Brita Westrup, Inger Svensson och Monica Pedersen som segrare med 67 arter i Lunds kommun. Foto: Staffan Nilsson.

Tabell 1. Resultat i Totalklassen.

1. Yes BåX (94)
2. Kraipe renslakteri (85; 9 utslagsarter)
3. Twisted Twitchers (85; 7 utslagsarter)
4. Uvarna (84)
5. Gladorna (67)
6. Horse Island Twitchers (66)
7. Staffanstorpskvartetten (65)
8. Skåda först och Höör sen (58)
9. DM (56)

Tabell 2. Resultat i Kommuntotalklassen.

1. Gladorna (67 arter i Lunds kommun)
2. Horse Island Twitchers (66 arter i Lund)
3. Staffanstorpskvartetten (65 arter i Staffanstorps)
4. Skåda först och Höör sen (58 arter i Höör)
5. DM (56 arter i Höganäs)

Tabell 3. Resultat i kommunindexklassen.

1. Staffanstorpskvartetten (60 % av index i Staffanstorps kommun)
2. Skåda först och Höör sen (55 % i Höör)
3. Yes BåX (50 % i Nv-Skåne)
4. Gladorna (46 % i Lund)
5. Horse Island Twitchers (45 % i Lund)
6. DM (34 % Höganäs)

trädgårdsträdskrypare och silltrut. Trädgårds-trädskryparen sågs av Uvarna i Alnarpsparken och silltruten på gödselstacken vid Flyinge kungsgård av Gladorna. Flera andra mindre vanliga fåglar sågs under dagen. Ågretthäger, som kom med i tävlingen för första gången föregående år, sågs nu av inte mindre än tre olika lag. Lika många lag passade på att beskåda fjällgäsen vid Rögle säteri och två lag såg en vittrut vid Utvälänge.

Nedan följer ett referat nedtecknat av Marie-Louise Bárány, som tillsammans med Monica Pedersen, Brita Westrup och Inger Svensson utgjorde Lundalaget Gladorna.

En fuktig morgon med start hos hornugglorna i tujan på van Durens väg. Det tog illa

lång tid att hitta någon ugglas. Med tilltagande ljus gick det. Och en sparvhök drog över. Dagens enda, tur vi var kvar. Mot ett rimfrostigt och soligt Värpinge, där vi hade desto mer tur. På fem minuter hade vi grönfink, stenkäck, gårdsmyg, rödhake, domherre, tornfalk, ormråk + trivia. Dammarna hade delvis frusit och en hel del arter var plötsligt försvunna. Ingen storskrake eller sångsvan och dagens enda kanadagås, men en är en art ändå. Omstart från östra sidan gav kricka, större hackspett, gråsiska, björkrast, pilfink, bofink, en steglits och lycka, lycka: två rödvingetrastar. Forsärlan flankerades fint av två rörhönsor inne på reningsverket. Det är okarakteristiskt fågeltomt i Lund denna vinter. Sidensvans, rödvingetrast och till och med björkrastar är ovanliga. Gässen är få. När vi drog vidare till Råby för vidare färd mot Hardeberga kunde vi njöt summera 41 arter och klockan var inte ens 11. Vi kollade våra gamla resultat och fann att 65 var gällande pers. Dagens mål formulerades: över 65. I stenbrottet hade vi inte någon tur, trots rekande i förväg. Träffade där en man som hade sett uven "uppe till höger". Mycket höger är det i ett stenbrott, så vi gav upp och avsåg återvända i skymningen som vi tidigare år lyckats bra med. Mot Södra Sandby, där en gåsflock sågs på avstånd från reningsverket. Längs vägen klarades både tamduva och fasan av. Grågås, bläsgås och minst en vitkind såg vi, men sädgås var osynlig. Vidare mot Flyinge. Inne vid kungsgården stod stolta storkar på varje bo, men vi vände intresset mot en bokhäck som vi visste innehöll gråsparv, en sann hästvän. Även den samarbetade. En man kom förbi och berättade att han just sett kungsfiskare vid bron. Men vår häg stod till gödselstaden. Dammen framför var överfrusen och på isen stod ca 400 vitfågel. Och vi som bara behövde en udda trut. Där kan finnas vit-, sill-, kaspisk. I fonden 70 vita storkar. Åtta ögon spanade och ett par kandidater hittades. Nu gällde sammanjämkning av obs. Argumentering. Detaljstudier i Fågelguiden. Då flög hela flocken upp och möblerade om sig på isen. Attans! Men en smalnäbbad långvinge intog precis sin gamla plats strax utanför stora flocken och alla kunde granska detaljerna och enas. Klar juvenil silltrut. Vidare mot Klingavälsåns utlopp och lunch. För att inte hamna i Eslöv körde vi genom gamla byn mot Revinge och hurra! En

Samling för genomgång på Ekologihuset i Lund på kvällen. Foto: Staffan Nilsson.

turkduva högt i träd. Tre av oss såg den direkt, men en satt skymd och vi fick tvärstoppa och få ut henne innan duvan drog. Luriga fåglar, laget har inte alltid lyckats med arten. Vi kunde hänga in både ägrett och pilgrimsfalk på ängarna, men kylan och blåsten avskräckte från rast. Det fick bli Vombs by och lunch längs norra Vombvägen. Matningarna levererade enligt plan. Utom svartmes som lät vänta på sig. Så vi lunchade. Klockan var runt 3. Sen lunch. 25 meter från fröautomaten. En bil kom längs vägen och parkerade 3 m från automaten, precis i vår siktlinje. Suck! Men hen drog efter påpekande. Snabbt. Kvar på önskelistan stod skäggdopping och havstrut, som båda borde ses från Åskebäskan. Vombsjön var nästan helt tillfrusen, vilket hänt senaste dygnet. Storskrake och salskrake i vak. Var var skäggdoppingarna? Hallå, tack havstrut, du var på plats. Havsörnar stod på isen och åt. Vad? Ett meddelande från Gert i Vressel (Sjöbo) gav förklaring. Örnarna åt... skäggdopping. Döda fåglar

räknas inte. På återvägen stannade vi vid matning 2 i hopp om svartmes. Jo, den kom och som grädde på moset hängde ett gäng stjärtnesar på. Nötväcka hade inte visat sig vid någon av matningarna, så vi chansade på den stationära vid Silvåkra, där vi ändå skulle kolla uggleholken. Innan Hardebergareturen. Stor familjefest vid Silvåkra och två av oss hörde nötskrika. Dvs två av oss missade. Den hördes inte mer, men det gjorde lyckligtvis nötväcken. Tillräckligt mörkt vid Hardeberga, men dimman hade tilltagit, så ingen uv med självaktning kunde förväntas. Vi gick ändå till obsplatsen. Men det kunde vi besparat oss i mörkret med nedfallen stam att kliva över. Nacht und Nebel. Träffade andra tappade sugar. På väg till Ekologihuset kunde vi summera 67 arter, nytt rekord för Gladorna. Målet uppnått. Nu skulle det bli gott med Monicas paj och inomhusvärme.

STAFFAN NILSSON